

Marleena Lillstrang

Seinäjoen kaupunginkirjaston ja yläkoulujen yhteistyö OPS 2016 -uudistuksen jälkeen

Opettajien näkökulma kirjastoyhteistyöhön

Opinnäytetyö

Kevät 2018

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Marleena Lillstrang

Työn nimi: Seinäjoen kaupunginkirjaston ja yläkoulujen yhteistyö OPS 2016 -uudistuksen jälkeen: Opettajien näkökulma kirjastoyhteistyöhön

Ohjaajat: Sanna Savolainen, Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2018 Sivumäärä: 63 Liitteiden lukumäärä: 2

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin Seinäjoen yläkoulujen opettajien näkemyksiä ja toiveita koulun ja kirjaston välisestä yhteistyöstä uuden opetussuunnitelman pohjalta sekä sitä, minkälaisia mahdollisuuksia tai haasteita uusi opetussuunnitelma voi yhteistyölle tarjota. Tutkimus tehtiin Seinäjoen kaupunginkirjastolle avuksi uusien ja nykyisten yhteistyömuotojen kehittämiseen.

Tutkimus oli laadullinen, tutkimusmenetelminä käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelua sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Opettajien teemahaastattelut suoritettiin viidessä Seinäjoen alueen yläkoulussa. Yhteensä tiedonantajia oli kahdeksan, joista viisi oli äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia, kaksi käsityön ja/tai kuvataiteen opettajaa sekä yksi erityisopettaja. Vastaajista naisia oli kuusi ja miehiä kaksi.

Tulosten mukaan opetussuunnitelma on hyvä ottaa huomioon koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmassa. Laaja-alaisen osaamisen kohdalla eniten yhteyksiä kirjastolla nähtiin monilukutaitoon sekä kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun. Kirjaston sisällyttäminen äidinkielen ja kirjallisuuden ohella muihinkin oppiaineisiin koettiin pääasiassa positiivisena, mutta se vaatisi kirjastolta tehokasta tiedottamista koululle yhteistyömahdollisuuksista eri aineiden kohdalla sekä mahdollisesti suunnitteluvaiheeseen osallistumista esim. monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa.

Opettajat olivat pääosin tyytyväisiä kirjastoyhteistyöhön, erityisesti kirjavinkkaus sai kiitosta ja sitä toivottiin lisää. Tiedonhaun opetus nähtiin jokseenkin haastavana ja vanhanaikaisena. Vastauksissa korostui kirjaston rooli ensisijaisesti monipuolisen ja houkuttelevan aineiston tarjoajana nuorille.

Avainsanat: kirjastot, yläkoulut, yhteistyö, opetussuunnitelma

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Bachelor of Business Administration

Specialisation: Library and Information Services

Author: Marleena Lillstrang

Title of thesis: Cooperation between Seinäjoki City Library and middle schools after the Curriculum 2016 reform: Library cooperation from teachers' perspective

Supervisors: Sanna Savolainen, Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2018 Number of pages: 63 Number of appendices: 2

The aim of this thesis was to find out, based on the new comprehensive school curriculum, middle school teachers' views and expectations about cooperation between school and library in the City of Seinäjoki, as well as the opportunities or challenges presented by the new curriculum in that cooperation. The study was made to help Seinäjoki City Library improve its current and future ways of cooperation.

The method in this study was qualitative, including a semi-structured interview and a data-based content analysis. The interviews were held at five middle schools in the Seinäjoki area. There were a total of eight interviewees, including five Finnish language and literature teachers, two crafts and/or arts teachers, and one special education teacher. There were six female and two male participants in the study.

Based on the research results, the curriculum should be taken into account in the cooperation agreement between school and library. Regarding wide-ranging competences, the interviewees associated the library with the multiliteracy and cultural skills, interaction, and expression. The teachers were mainly favorable to the idea of integrating the library in also other subjects than Finnish language and literature, but they thought the library should effectively inform the schools of cooperation opportunities in different subjects as well as participate in the planning of, for example, multidisciplinary learning programmes.

The teachers were mainly satisfied with the cooperation with the library. They gave special thanks to book talk and wished there were more of it. The teaching of information retrieval was seen as somewhat challenging and old-fashioned. The answers highlighted the library's role as a provider of diversified and appealing materials for adolescents.

Keywords: libraries, middle schools, cooperation, curriculum

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO.....	6
2 SEINÄJOKI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ.....	7
2.1 Seinäjoen yläkoulut.....	7
2.2 Seinäjoen perusopetuksen opetussuunnitelma	8
2.3 Seinäjoen kaupunginkirjasto	8
2.4 Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma.....	9
2.5 Kulttuurimatka	11
3 PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 2016	13
3.1 Taustaa.....	13
3.2 Laaja-alainen osaaminen	14
3.3 Äidinkieli ja kirjallisuus.....	19
4 KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ	21
4.1 Nuoret kirjaston asiakkaina	21
4.2 Kirjastoyhteistyö yläkoulussa	22
4.2.1 Kirjastonkäytön opetus.....	22
4.2.2 Tiedonhallintataidot.....	23
4.2.3 Monilukutaito ja mediakasvatus	24
4.2.4 Lukemaan innostaminen	25
4.3 Mikkelin esimerkki.....	26
4.4 Suuntaviivoja IFLA:lta	28
4.5 Kirjasto oppimisympäristönä	29
4.6 Aiemmin tehty tutkimus	30
5 TUTKIMUS	33
5.1 Tutkimusongelma.....	33
5.2 Tutkimusmenetelmä.....	33
5.3 Tutkimuksen toteutus.....	35
6 TULOKSET	37

6.1 Uusi opetussuunnitelma koulun ja kirjaston yhteistyössä	37
6.2 Yläkoulun ja kirjaston yhteistyön kehittäminen	41
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
8 POHDINTA	54
LÄHTEET	57
LIITTEET	62

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö oli toimeksianto Seinäjoen kaupunginkirjastolta ja tutkimusta suunniteltiin heidän kanssaan yhteistyössä. Opinnäytetyössä selvitetään, millaista yhteistyötä Seinäjoen kirjaston ja yläkoulujen välille toivotaan opettajien näkökulmasta tai miten sitä voisi kehittää. Tutkimus vastaa myös kysymyksiin, mikä on kirjaston rooli yläkouluissa uuden opetussuunnitelman myötä ja millaisia uusia haasteita tai mahdollisuuksia yhteistyöhön opetussuunnitelma asettaa.

Esi- ja perusopetusta koskeva uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön 1–6-luokkien osalta 1.8.2016, yläkoulujen eli luokka-asteiden 7–9 kohdalla opetussuunnitelma otetaan käyttöön vaiheittain vuosien 2017–2019 aikana. (Opetushallitus 2014, 3.) Tämä opinnäytetyö on ajankohtainen juuri yläkouluissa tällä hetkellä sekä seuraavan kahden vuoden aikana tapahtuvien, uuteen opetussuunnitelmaan pohjautuvien, muutosten vuoksi. Pelkästään yläkouluikäisiin keskittyvää tutkimusta koulujen yhteistyöstä kirjaston kanssa ei ole tehty uuden opetussuunnitelman käyttöönoton jälkeen. Kyseinen ikäluokka, sen ominaispiirteet ja tarpeet on hyvä ottaa huomioon erikseen, kun mietitään yhteistyömuotoja yläkoulun ja kirjaston kanssa.

Tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään ensin tutkimusta koskeva toimintaympäristö, mm. Seinäjoen yläkoulut ja kaupunginkirjasto sekä Seinäjoen koulun ja kirjaston tämän hetkisen yhteistyön tilanne. Seuraavaksi esitellään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, keskittyen laaja-alaiseen osaamiseen sekä äidinkieleen ja kirjallisuuteen. Opetussuunnitelmaa tarkastellaan yläkoulun näkökulmasta. Teorian kolmas osa-alue on koulun ja kirjaston yhteistyö, jossa mm. tuodaan tarkemmin esille ikäryhmä, jota tutkimus koskee, eritellään kirjastoyhteistyön tavallisimmat toimintamuodot sekä tarkastellaan kirjastoa oppimisympäristönä. Teoriaosuuden jälkeen käydään läpi tutkimuksen tarkoitus, käytetyt tutkimusmenetelmät ja miten tutkimus toteutettiin sekä siitä saadut tulokset johtopäätöksineen. Lopuksi pohditaan tutkimuksen onnistumista ja vertaillaan tuloksia aikaisempaan koulun ja kirjaston yhteistyöstä tehtyyn tutkimukseen.

2 SEINÄJOKI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Seinäjoki on 62 008 asukkaan kaupunki ja maakuntansa keskus Etelä-Pohjanmaalla (Tietoa Seinäjoesta 2016). Peräseinäjoki yhdistyi Seinäjokeen vuonna 2005, Ylistaro ja Nurmo vuonna 2009. Seinäjoki on muuttovetovoimainen ja yrittäjäystävällinen kaupunkiseutu. Kaupunki tunnetaan Alvar Aallon suunnittelema hallinto- ja kulttuurikeskuksesta, eli Aalto-keskuksesta, johon kuuluu mm. Lakeuden risti - kirkko sekä Seinäjoen pääkirjasto. (Tietoa taskuun 2016, 3–15.)

2.1 Seinäjoen yläkoulut

Seinäjoella on kaikkiaan kuusi yläkoulua, joista kaksi on yhtenäiskouluja. Nurmon yläaste sijaitsee Nurmon keskustassa ja siellä oli lukuvuonna 2016–2017 530 oppilasta ja noin 50 opettajaa. (Yläkoulut [viitattu 10.4.2017].) Nurmon kirjastoon on koululta matkaa 160 metriä (Google Maps [viitattu 8.9.2017]).

Vuonna 2015 toimintansa aloittanut Pruukin yhtenäiskoulu sijaitsee Törnävän kaupunginosassa ja syksyllä 2017 siellä oli 335 oppilasta ja 30 opettajaa (Yläkoulut [viitattu 10.4.2017]). Pruukin yhtenäiskoululta on matkaa Seinäjoen pääkirjastoon noin 4 kilometriä (Google Maps [viitattu 8.9.2017]).

Kaupungin keskustassa sijaitsevassa Seinäjoen lyseossa oli lukuvuonna 2016–2017 noin 550 oppilasta ja 56 opettajaa (Yläkoulut [viitattu 10.4.2017]). Pääkirjasto sijaitsee vain 200 metrin päässä lyseolta (Google Maps [viitattu 8.9.2017]).

Kivistössä sijaitsevassa Seinäjoen yhteiskoulussa on lähes 600 oppilasta ja henkilökuntaa 58. Yhteiskoulu on liikuntapainotteinen ja mukana Liikkuva koulu -ohjelmassa. (Yläkoulut [viitattu 10.4.2017].) Yhteiskoululta on matkaa Seinäjoen pääkirjastoon noin 1,5 kilometriä (Google Maps [viitattu 8.9.2017]).

Toivolannan yhtenäiskoulu Peräseinäjoella koostuu kolmesta rakennuksesta, joissa opiskelee luokat 1–9 sekä lukiolaiset. Oppilaita Peräseinäjoella on noin 308 ja henkilökuntaa noin 40. (Yläkoulut [viitattu 10.4.2017].) Peräseinäjoen monipalvelukirjastoon on matkaa koululta noin 850 metriä (Google Maps [viitattu 8.9.2017]).

Ylistaron yläkoulu toimii samassa keskuksessa lukion kanssa (Yläkoulut [viitattu 10.4.2017]). Yläkoulussa oli 201 oppilasta lukuvuonna 2015–2016 (Ylistaron yläaste ja lukio 2016, 26). Opettajia on 28 (Yläkoulut [viitattu 17.11.2017]). Koulusta on noin 1 kilometri Ylistaron monipalvelukirjastoon (Google Maps [viitattu 8.9.2017]).

2.2 Seinäjoen perusopetuksen opetussuunnitelma

Seinäjoen perusopetuksen opetussuunnitelma (2016) noudattaa valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteita laaja-alaisen osaamisen ja monialaisten oppimiskokonaisuuksien osalta. Koulujen toimintakulttuurin halutaan edistävän oppimista, hyvinvointia, kestäväää elämäntapaa, osallisuutta sekä yritteliäisyyttä, joista kaksi viimeistä ovat myös maakunnallisia painopisteitä. Osallisuus ja yrittäjämäinen toimintatapa pyritään huomioimaan myös koulun ja muiden toimijoiden yhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kouluyhteisöä kannustetaan aktiivisuuteen ja liikunnallisuuteen sekä toiminnalliseen oppimiseen. Oppilaita halutaan kasvattaa myös aktiivisiksi kulttuurin käyttäjäiksi koulun ja kulttuuripalvelujen yhteistyön avulla. (Perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 10–12.)

2.3 Seinäjoen kaupunginkirjasto

Seinäjoen kaupunginkirjastoon kuuluu pääkirjaston lisäksi lähikirjastot Ylistarossa, Peräseinäjoella ja Nurmossa, Keski-Nurmon kombikirjasto Keski-Nurmon koulun yhteydessä sekä Törnävän kirjasto Törnävän sairaalan alueella. Lisäksi Seinäjoen kaupunginkirjastolla on käytössään kaksi kirjastoautoa, Ilo ja Ykä. Pääkirjasto muodostuu kahdesta rakennuksesta, vuonna 1965 valmistuneesta Aallon kirjastosta sekä vuonna 2012 avatusta Apilasta. Kirjastotoimenjohtajana toimii Mervi Heikkilä ja yhteensä kirjastoissa on noin 55 työntekijää.

Seinäjoen kaupunginkirjasto on osa helmikuussa 2017 voimaan tullutta Eepos-kirjastokimppaa, johon kuuluu yhteensä 22 eteläpohjalaista kuntaa, joilla on yhteinen

verkkopalvelu sekä aineistokuljetukset kirjastojen välillä. (Seinäjoen kaupunginkirjasto [viitattu 8.4.2017].) Vuonna 2016 Seinäjoen kirjastolla oli 448 930 aineiston kokoelma, lainaajia 26 866 ja lainauksia yhteensä 1 313 337. Erilaisia tapahtumia järjestettiin yhteensä 338. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2016.) Kirjastonkäytön opetukseen liittyviä tapahtumia sekä kirjavinkkauksia koululuokille järjestettiin yhteensä 402 kertaa (Heikkilä 2017, 20).

2.4 Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma

Tätä opinnäytetyötä tehtäessä Seinäjoen koulun ja kirjaston viimeisin yhteistyösuunnitelma oli vuodelta 2011, joten muutoksia vuoteen 2017 mennessä on saattanut tulla. Seinäjoen koulun ja kirjaston uusi yhteistyösuunnitelma on myös tekeillä. Koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmassa (2011) määritellyt keskeiset sisältöalueet ovat:

Tiedonhallintataitojen opetus. Suunnitelmassa määritellään tiedonhallintataitoihin liittyvät käsitteet (tiedonhankinta, tiedonhaku, tiedonhallinta ja informaatiolukutaito). Osaamistavoitteet ja opetettavat sisällöt on määriteltä 1–6- ja 7–9-luokkalaisille sekä lukiolaisille erikseen. 7-luokalla perehdytään tiedonhallintataitojen opetukseen ja 8-luokalla kirjallisuuskasvatukseen sekä lukemaan innostamiseen. Yläkoululaisten opetettaviin sisältöihin kuuluvat muun muassa kirjastoluokitus ja kirjaston aineistotietokannat, hakustrategiat, tiedonhaku internetistä, tietoturva ja tekijänoikeus, tiedon luotettavuuden arviointi sekä lähdeluettelon laatiminen. (Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2011, 5–8.)

Lukemaan innostaminen (ja kielitaidon kehittäminen). Menetelminä ovat kirjavinkkaus, Lukuseikkailu- lukudiplomi esi- ja alakoululaisille; Sanajalkaseikkailu, jossa kirjavinkkaus yhdistetään toimintaan; Vartti päivässä, jossa perheitä innostetaan päivittäiseen lukuhetkeen sekä kirjailijavierailut, teemapäivät ja tempaukset. (Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2011, 10–12.) Jo kymmenen vuoden ajan koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmaan on kuulunut kirjailijavierailut kaikille kolmosluokkalaisille. Vuonna 2016 järjestettiin Seinäjoen kaupunginkirjaston 150-vuotisjuhlan juhlarahaston tuotolla kirjailijavierailu myös kaikille Seinäjoen seitsemäsluokkalaisille, kun he pääsivät tapaamaan lasten- ja nuortenkirjailija Kalle

Veirtoa. (Mäkinen-Laitila 2017, 10.) Kirjailijavierailujen vakiinnuttaminen myös yläkoululaisille voisi olla aiheellista liittää osaksi säännöllistä yhteistyötä, jos se on rahoituksen osalta mahdollista.

Kirjastokäynnit. Kirjastoon ovat tervetulleita kaikki koululuokat. Koululuokkien vierailut varataan etukäteen yhteyshenkilöiltä. Pääkirjastolla on opetuspaketteja eri luokka-asteille riippuen opetuksen tavoitteista. (Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2011, 12.)

Muut yhteistyön muodot. Kirjaston henkilökunta kokoaa kirjapaketteja (voi sisältää myös muuta aineistoa) koululuokille heidän omien toiveidensa ja tarpeidensa mukaan, esimerkiksi jostakin tietyistä aiheista. Kirjapaketit lainataan koulun tai luokan yhteisökortilla. Pääkirjastolla sekä Nurmon kirjastolla on luokkien lainattaviksi lukemistosarjoja sekä ala- että yläkoululaisille. Kirjaston henkilökuntaa voi kutsua myös vanhempainiltaan esimerkiksi kertomaan kirjaston palveluista tai pitämään kirjavinkkausta. Koululuokilla on lisäksi mahdollista järjestää näyttelyitä kaikissa kirjaston toimipisteissä.

Jokaisella Seinäjoen seudun koululla sekä Seinäjoen kaupunginkirjaston toimipisteellä on nimetty yhteyshenkilö(t), joka huolehtii tiedotuksesta, vastaa yhteistyön kehittämisestä ja osallistuu yhteistyöryhmän kokouksiin. (Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma 2011, 13–14.) Vuoden 2011 yhteistyösuunnitelmassa on keskitytty esi- ja alakoululaisiin eikä esimerkiksi lukudiplomia ole yläkoululaisille ollenkaan.

Uusi yhteistyösuunnitelma. Uudessa, tekeillä olevassa kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelmassa on käytetty pohjana uutta valtakunnallista perusopetuksen opetussuunnitelmaa sekä eteläpohjalaista opetussuunnitelmaa, jossa on tuotu esille joitakin esimerkkejä kirjaston ja koulun yhteistyöstä eri oppiaineiden kohdalla. Yhteistyösuunnitelmassa on huomioitu muun muassa laaja-alainen osaaminen sekä monialaiset oppimiskokonaisuudet. Suunnitelma on tehty yhteistyössä Seinäjoen peruskoulujen opettajien ja erityisesti kirjastoyhteistyöhön nimettyjen yhteyshenkilöiden kanssa. (Kytöniemi 2017.)

Yhteistyösuunnitelma pitää sisällään edelleen tiedonhankinnan ja -hallinnan taidot sekä lukemaan innostamisen kirjailijavierailuineen, satutuokioineen sekä kirjavinkkauksineen. Lukudiplomia yläkoululaisille ei uudessakaan suunnitelmassa ole vielä tiedossa, vaan heitä ohjataan käyttämään Opetushallituksen Kunnari-lukudiplomilistoja (Kunnari-lukudiplomi [viitattu 2.11.2017]). Mediakasvatus on nostettu erikseen esille ja siitä eritelty elokuvakasvatus sekä erilaiset teemaviikot. Sanataidekasvatuksen osalta esimerkkinä mainittu kirjallisuusblogi sopii erityisesti yläkouluikäisille. Suunnitelmassa on huomioitu erityisen tuen oppilaat, mutta suurin painopiste toiminnalla on alakouluikäisissä. Jatkuvaksi toiminnaksi ehdotetaan 7-luokkalaisille tiedonhallinnan perusteiden opetusta ja kirjailijavierailua; 8-luokkalaisille kirjavinkkausta sekä 9-luokkalaisille näyttelyn toteuttamista. (Kytöniemi 2017.)

Kaiken kaikkiaan tuleva yhteistyösuunnitelma on luonnoksen pohjalta arvioituna sisällöltään edeltäjäänsä huomattavasti monipuolisempi ja tarkemmin määritelty, tosin lopullisesti käyttöön päätyvät toimintamuodot eivät ole vielä opinnäytetyön tekoheikellä varmistuneet. Lisäksi yläkouluikäiset on huomioitu hieman paremmin.

2.5 Kulttuurimatka

Seinäjoen kaupungin kulttuuri- ja opetuspalveluiden yhteistyönä toteutettava Kulttuurimatka sisältyy paikalliseen kulttuurikasvatussuunnitelmaan, joka perustuu Seinäjoen perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Tavoitteena on tukea lasten- ja nuorten kulttuurista yleissivistystä sekä tarjota laadukasta kulttuurikasvatusta ja monipuolisia kulttuuri- ja taide-elämyksiä. Kulttuurimatkaa on toteutettu vuodesta 2008 lukuvuosittain vaihtuvilla teemoilla. (Louhimo 2017.) Lukuvuonna 2016-2017 yläkoululaiset muun muassa tutustuivat sirkustoimintaan ja valtakunnallisen elokuva- viikon tarjontaan sekä vierailivat kaupungin kulttuurikohteissa (Yläkoulujen kulttuurimatka [viitattu 29.6.2017], 1–2).

Seinäjoen kulttuuripalvelut tarjoaa myös Kulttuurikurkistus-salkkuja, joita voi lainata Aallon kirjastosta. Salkut on tarkoitettu Seinäjoen varhaiskasvatuksen ja koulujen käyttöön. Yläkouluille tarjolla oleva Draamasalkku sisältää erilaisia tunnetila-, kes-

kittymis- ja improvisaatioharjoituksia sekä tehtäväkortteja ja tarvikkeet varjoteatte-
riin. Lisäksi kirjasto kokoaa koulujen tarpeisiin teemakasseja, sisältäen esimerkiksi
kirjoja, äänitteitä ja pelejä. (Kulttuurikurkistus [viitattu 29.6.2017], 2–6.)

Kirjasto tarjoaa Kulttuurimatkan myötä esikoululaisille kirjastoseikkailun, 3-luokka-
laisille kirjailijavierailun sekä 5-luokkalaisille kirjavinkkausta (Kytöniemi 2017). Ylä-
koululaisille kirjastolla ei ole tarjolla samanlaista vakiintunutta käytäntöä Kulttuuri-
matkan osalta. Sen sijaan vapaaehtoisen 9-luokkalaisille suunnatun K9-kortin yh-
tenä suositeltuna käyntikohteenä on kirjaston kirjailijavierailut. K9-kortin tarkoitus on
tutustuttaa oppilaita kaupungin kulttuuri- ja taidetarjontaan. (Louhimo 2017.)

3 PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 2016

3.1 Taustaa

Uusi esi- ja perusopetusta koskeva opetussuunnitelma otettiin käyttöön vuosiluokille 1–6 1.8.2016 ja vuosiluokille 7–9 vaiheittain vuosien 2017–2019 aikana (Opetushallitus 2014, 3). Perusopetuksen ohjausjärjestelmä koostuu perusopetuslaista ja -asetuksista, valtioneuvoston asetuksista, opetussuunnitelman perusteista sekä paikallisista opetussuunnitelmista ja lukuvuosisuunnitelmista. Tavoitteena on taata tasa-arvoinen, yhdenvertainen ja korkealaatuinen koulutus, joka muodostaa pohjan oppilaiden oppimiselle ja kasvulle. Opetussuunnitelman perusteiden pohjalla on perusopetuslaki ja -asetus sekä valtioneuvoston asetus. Paikalliset opetussuunnitelmat laaditaan Opetushallituksen määrittämän perusteasiakirjan mukaan. Uudistuksilla pyritään ottamaan huomioon ympäröivän maailman muutokset ja koulun asema kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. (Opetushallitus 2014, 9,14.)

Perusopetuksella on yleissivistävä tarkoitus. Opetussuunnitelman perusteissa (2014, 16) määritelty sivistys on muun muassa arvostusta ihmisiä ja ympäristöä kohtaan, tiedon kriittistä käyttöä, itsesäätelyä sekä vastuunottamista. Opetussuunnitelman perusteet pohjautuu arvoperustaan, joka korostaa muun muassa oppilaiden yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta, elinikäistä oppimista sekä avoimuutta erilaisuutta kohtaan. Perusopetuksen pohjana on elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Kulttuurinen moninaisuus nähdään rikkautena, oppilaita ohjataan kestävään elämäntapaan sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Opetussuunnitelman perusteiden taustalla vaikuttaa oppimiskäsitys, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Oppimistavat ovat monimuotoisia ja oppilaita ohjataan refleктоimaan ja kehittämään omaa oppimistaan. (Opetushallitus 2014, 16–17.)

Opetuksen ja kasvatuksen valtakunnalliset tavoitteet säätää perusopetuslaki sekä valtioneuvoston asetus. Keskeisimmät tavoitteet ovat oppilaiden kasvun tukeminen matkalla vastuullisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä tasapainoisiksi ihmisiksi, laajan yleissivistyksen muodostuminen sekä tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen koulutuksen varmistaminen. (Opetushallitus 2014, 19.)

Laki yleisistä kirjastoista (L 29.12.2016/1492) määrittelee kirjastolain tavoitteiksi kohdassa 2 edistää:

väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; tiedon saatavuutta ja käyttöä; lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.

Kirjastolain tavoitteet sopivat hyvin yhteen perusopetuksen tavoitteiden kanssa ja arvopohja on samankaltaisia asioita korostava, kuten sivistys, kulttuurinen moninaisuus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Vuosiluokilla 7–9 erityiset painopisteet ovat opintojen päättäminen sekä jatko-opintoihin suuntautuminen ja ohjaaminen. 7–9-luokilla muodostuu pohja aikuisidentiteetille ja ikäluokalle ominaista on yksilöiden sekä sukupuolten välisten kehityserojen aiempaa selkeämpi erottuminen. Oppilaiden ohjaamisessa panostetaan vuorovaikutteisuuteen, yksilölliseen kohtaamiseen ja välittämiseen. Oppilaanohjauksen ja oppilashuollon avulla oppilaita tuetaan kohti itsenäisyyttä ja vastuullisuutta uuden elämänvaiheen kynnyksellä. (Opetushallitus 2014, 280–281.)

3.2 Laaja-alainen osaaminen

Perusopetuksen tavoitteet koostuvat seitsemästä (7) osaamiskokonaisuudesta, jotka muodostavat laaja-alaiseen osaamiseen pyrkivän tavoitekokonaisuuden sisällön. Nämä seitsemän kokonaisuutta ovat: ajattelu ja oppimaan oppiminen; kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu; itsestä huolehtiminen ja arjen taidot; monilukutaito; tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen; työelämätaidot ja yrittäjäyys sekä osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tieteenalojen ja taitojen rajat ylittävää sekä niitä yhdistävää osaamista, mitä ympäröivän maailman muutokset lisääntyvässä määrin edellyttävät. Yhtenä tärkeänä tavoitteena on oppilaiden omien erityistaitojen ja vahvuuksien tunnistaminen. (Opetushallitus 2014, 20.)

Jokaiseen lukuvuoteen täytyy sisällyttää vähintään yksi monialainen oppimiskokonaisuus, jolla pyritään opetuksen eheyttämiseen ja yhteistyöhön eri oppiaineiden kesken. Tavoitteena on auttaa yhdistämään eri tiedonaloja, näkemään asioiden välisiä suhteita ja kokonaisuuksia sekä tutkimaan ja soveltamaan tietoja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Monialaiset oppimiskokonaisuudet ovat tärkeitä laaja-alaisen osaamisen kehittymiselle. Ne antavat myös mahdollisuuden koulujen yhteistyölle ulkopuolisten toimijoiden kanssa. (Opetushallitus 2014, 31–32.) Monialaiset oppimiskokonaisuudet luovat monia mahdollisuuksia uudelleenlaiselle koulun ja kirjaston yhteistyölle sekä äidinkielen ja kirjallisuuden että myös muiden oppiaineiden kohdalla. Tarkoituksena on laajentaa oppilaiden oppimisympäristöjä koululuokkien ulkopuolelle sekä oppimistapoja ilmiöpohjaiseen ja projektinomaiseen suuntaan, jolloin kirjasto voidaan parhaassa tapauksessa nähdä yhtenä potentiaalisena oppimisympäristönä sekä kirjastolaiset toisenlaisen näkökulman antavina yhteistyökumppaneina.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on määritelty erikseen 1–2, 3–6 sekä 7–9-luokille. 7–9-luokille yhtenä tärkeänä asiana tuodaan esille oppilaiden itsetuntoa vahvistavat onnistumisen kokemukset sekä vahvuuksien ja kehittämistä vaativien taitojen tunnistaminen. (Opetushallitus 2014, 281.)

Ajattelu ja oppimaan oppiminen (L1). Ajattelu ja oppimaan oppiminen sisältää ajatuksen oppilaan lisääntyvästä vastuusta liittyen omaan oppimisprosessiin, esimerkiksi tehtävien suunnittelussa ja tuloksien arvioinnissa sekä omien oppimistapojen kehittämisessä. Oppilaita kannustetaan tuomaan ilmi omia ajatuksiaan, hyödyntämään omia kokemuksiaan ja taitojaan, luovuuteen ongelmanratkaisussa sekä monipuoliseen tiedonkäyttöön ja sen kriittiseen arviointiin. Myös eettinen ajattelu otetaan huomioon. Opinnoissa toteutetaan toiminnallista työskentelytapaa. (Opetushallitus 2014, 281–282.)

Moninaisen media- ja informaatiotulvan keskellä on tärkeää oppia tarkastelemaan tietoa kriittisesti ja tunnistamaan luotettavat tiedonlähteet. Vastuunottaminen omasta oppimisesta voi esimerkiksi olla sitä, ettei tyydy ensimmäiseen, helposti saatavaan informaatioon (esimerkiksi Wikipediasta) ja kopioi sitä omaan työhönsä. Kirjaston tehtävä on koulun tukena kasvattaa oppilaita eettiseen ja vastuulliseen tiedonkäyttöön.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2). Tässä osa-alueessa korostetaan kulttuurista moninaisuutta, sen eri ilmenemismuotojen kunnioittamista sekä niiden vaikutuksia yhteiskunnassa. Luvussa mainitaan myös mediaympäristö ja sen vaikutusten arvioiminen. Oppilaita tutustutetaan omaan kulttuuriperintöön ja annetaan mahdollisuuksia osallistua eri keinoin sen ylläpitämiseen sekä kulttuuriin ilmaisuun. Oppilaiden vuorovaikutustaitoja kehitetään kansainvälisen yhteistyön sekä erilaisten esiintymis- ja vuorovaikutustilanteiden avulla. Oppilaita kannustetaan monipuoliseen itseilmaisuun sanallisesti ja kehon avulla. (Opetushallitus 2014, 282.)

Kirjaston arvoihin kuuluu kirjastolaissakin (L 29.12.2016/1492) mainittu monikulttuurisuuden vaaliminen, mitä myös opetussuunnitelmassa korostetaan. Mediaympäristön vaikutusten arvioiminen ja mediakriittisyys ovat olennainen osa monilukutaitoa, joka kuuluu kirjaston ammattitaitoon. Kirjaston yksi tehtävä on myös säilyttää ja tuoda esille kansallista ja paikallista kulttuuriperintöä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (L3). Oppilasta kannustetaan toimimaan omaa ja muiden hyvinvointia edistävällä tavalla. Huomiota kiinnitetään hyviin elämäntapoihin, sosiaalisiin taitoihin sekä tunteiden käsittelyyn. Osioon liittyy myös liikenne- ja turvallisuuskasvatusta sekä teknologian merkitysten ja mahdollisuuksien pohtimista. Lisäksi tuodaan esille kulutustottumusten arviointi sekä omasta taloudesta huolehtiminen. (Opetushallitus 2014, 283.)

Kirjastossa asiointi ja kirjaston sääntöjen noudattaminen vaativat sitä, että nuori hallitsee arjen taitoja, hyvät käytöstavat sekä pystyy ottamaan vastuuta omasta toiminnastaan. Nuori oppii muun muassa pitämään kirjastokortin tallessa sekä palauttamaan lainaamansa kirjat ajallaan. Kirjaston henkilökunta ohjaa ja kannustaa nuoria toimimaan kirjastossa sosiaalisten normien mukaan, muita asiakkaita häiritsemättä ja tarvittaessa puuttuu ongelmatapauksiin yhteistyössä esimerkiksi kaupungin sosiaalipalvelujen tai koulun kanssa.

Monilukutaito (L4). Monilukutaitoa pyritään yläkoulussa laajentamaan sisällyttämällä tekstin käsitteeseen kaikki sanallinen, kuvallinen, auditiivinen, kinesteettinen ja numeerinen tieto. Opintoissa harjoitellaan tiedon tulkintaa, tuottamista ja välittä-

mistä sekä eri aistialueiden hyödyntämistä opiskelussa. Opintoissa käytetään monipuolisesti eri tekstilajeja. Myös talouteen, työelämään sekä lukuihin liittyviin teksteihin tutustutaan sekä opetellaan tulkitsemaan kuvaa ja toimimaan erilaisissa mediaympäristöissä. (Opetushallitus 2014, 283.)

Monilukutaito on keskeinen osa kirjaston mediakasvatuksen sisältöä ja nivoutuu luonnollisesti lukutaidon kehittämisen sekä lukemaan innostamisen tavoitteisiin. Hyvä lukutaito kehittää myös monilukutaitoa. Lukuinto-oppaassa (2015, 6) mainitaan, että lukutaitojen opettaminen kuuluu jokaiseen oppiaineeseen.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (L5). Tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen sisältö on jaettu neljään osa-alueeseen: Käytännön taidot ja oma tuottaminen pitää sisällään tieto- ja viestintäteknologian, mm. ohjelmistojen ja laitteiden monipuolista käyttöä, omien digitaalisten tuotosten tekemistä sekä ohjelmointia. Vastuullinen ja turvallinen toiminta kohdassa käsitellään tietoturvaa, tekijänoikeusasioita sekä tv:n eettistä ja lainmukaista käyttöä. Tiedonhallinta sekä tutkiva ja luova työskentely keskittyy tiedon hankintaan ja tuottamiseen, lähdekriittisyyteen sekä lähteiden monipuoliseen käyttöön. Viimeisessä kohdassa, vuorovaikutus ja verkostoituminen, oppilaita ohjataan yhteisöllisten palvelujen ja viestintäkanavien käyttöön sekä hyödyntämään ja arvioimaan tieto- ja viestintäteknologian välineitä myös kansainvälisessä vuorovaikutuksessa. (Opetushallitus 2014, 284.)

Kirjastossa työskentelevät kirjastovirkailijat, kirjastonhoitajat ja informaattikot ovat tiedonhankinnan sekä informaation ja tiedonlähteiden arvioinnin ammattilaisia. Tiedonhaun opetus onkin vakiintunut osa koulujen ja kirjaston yhteistyötä. Sallménin (2009, 15) mukaan osa kirjastojen mediakasvatusta on myös asiakkaan perehdyttäminen uusien medioiden ja verkkopalvelujen käyttämiseen. Monissa kouluissa ei välttämättä ole monipuolisesti uusimpia teknologisia välineitä tai ohjelmia tai opettajien oma ammattitaito ei riitä oppilaiden perehdyttämiseen eri laitteiden ja palvelujen käytössä. Kirjasto voi olla tukemassa oppilaiden tieto- ja viestintäteknologista osaamista myös kouluttamalla opettajia.

Työelämätaidot ja yrittäjyys (L6). Tavoitteena on oppilaiden työelämä tietoisuuden ja myönteisen asenteen vahvistaminen. Keinoina käytetään työelämään tutustu-

mista, yritysvierailuja, vapaaehtoistyötä sekä harjoitusyritystoimintaa. Myös projektityöskentelyä eri vaiheineen pyritään toteuttamaan ja saamaan oppilaat omaksumaan yrittäjämäisyyttä. Oppilaiden toivotaan oppivan tunnistamaan omat vahvuutensa ja kiinnostuksensa opintoihin ja työelämään liittyviä valintoja tehdessään. (Opetushallitus 2014, 284–285.)

Moni yläkoululainen suorittaa TET-jakson eli työelämään tutustumisen kirjastossa. Heinonen (2011, 29) näkee sen kirjastolle hyvänä markkinointikeinona, koska se synnyttää myönteistä asennetta kirjastoa kohtaan TET-harjoittelijassa ja hänen kavereipiirissään. Nuorelle se antaa (ensimmäisen) kokemuksen työelämästä ja voi selkiyttää opiskelu- ja uravalintoja.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen (L7).

Tässä osa-alueessa korostetaan osallistumista ja vaikuttamista eri pienyhteisöissä, järjestöissä sekä yhteiskunnassa. Esimerkiksi erilainen järjestötoiminta edesauttaa oppilaan itsetunnon ja oma-aloitteisuuden kehittymistä sekä harjaannuttaa muun muassa neuvottelutaitoja. Oppilas oppii arvioimaan omien valintojensa sekä yhteiskunnan pienten ja suurten yhteisöjen toimintatapojen merkityksiä ympäröivässä maailmassa. (Opetushallitus 2014, 285.)

Kirjastoissa tehdään aika ajoin kokeiluja, joissa eri kohderyhmiä, esimerkiksi nuoria osallistetaan ja otetaan mukaan päätöksentekoon heitä koskevissa asioissa. Helsingin tulevan keskustakirjaston puitteissa on toteutettu ainakin kaksi nuorten mielipiteitä ja ideoita kartoittavaa työpajaa: Vuonna 2016 Helsingin kaupunginkirjaston ja ajatushautomo Demos Helsingin yhteistyönä toteutettu *Kirjasto updated* (osana *Kirjasto treenaa nuoria* -hanketta), jossa osallistujat olivat 15–29-vuotiaita nuoria; sekä vuonna 2012 *Keskustakirjasto kameran linssin läpi: nuorten näkökulma*, jossa lukioikäiset nuoret kertoivat toiveitaan tulevaisuuden kirjastosta videomielipidekirjoitusten avulla (Keskustakirjasto 2018 [viitattu 24.11.2017]).

3.3 Äidinkieli ja kirjallisuus

Vuosiluokkien 7–9 äidinkielen ja kirjallisuuden opetus korostaa oppimaan oppimista, vuorovaikutustaitoja sekä monilukutaitoa. Oppiaineen tavoitteet on jaettu neljään sisältöalueeseen. Ensimmäinen alue, vuorovaikutustilanteissa toimiminen, ohjaa oppilaita toimimaan erilaisissa viestintäympäristöissä, perustelemaan näkemyksiään sekä valintojaan, ilmaisemaan itseään esimerkiksi esiintymistilanteissa sekä havainnoimaan omaa viestintäkäyttäytymistään.

Seuraavassa osa-alueessa, tekstien tulkitseminen, oppilaiden tavoitteena on muun muassa kehittyä tekstien tulkitsemisessä, käyttää, tulkita ja arvioida monipuolisesti erilaisia painettuja ja sähköisiä tekstilajeja, kehittää kriittistä lukutaitoa, laajentaa sanavarastoa sekä laajentaa lukutottumuksiaan nuortenkirjallisuudesta yleiseen kauno- ja tietokirjallisuuteen. Oppilaita tutustutetaan tiedonhaun vaiheisiin sekä eri tiedonlähteisiin ja niiden luotettavuuteen.

Kolmannessa kohdassa, tekstien tuottaminen, tuodaan esille muun muassa oppilaiden rohkaiseminen omien ajatusten ilmaisuun kirjoittamalla, monimuotoisten tekstien tuottamiseen sekä sopivien ilmaisutapojen valintaan käyttäen hyödyksi eri tekstilajien tyypillisiä piirteitä. Oppilaita halutaan myös kehittää palautteen antajana ja vastaanottajana. Oppilaita ohjataan myös oman kirjoittamisen arviointiin sekä tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen tekstien tuottamisessa. Tavoitteena on lisäksi lähteiden käytön monipuolistuminen, viittausten merkitsemisen hallitseminen sekä eettinen toimintatapa verkossa.

Viimeinen sisältöalue, kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen, pitää sisällään kielitietouden syventämistä, kirjallisuuden historiaan, nykykirjallisuuteen ja eri kirjallisuuden lajeihin tutustumista sekä luku- ja muiden kulttuurielämysten tarjoamista oppilaille. Lisäksi tutustutaan Suomen kieleen ja kulttuuriin sekä niiden merkitykseen omalle kielelliselle ja kulttuuriselle identiteetille. Oppilaita kannustetaan myös käyttämään hyödyksi kirjaston tarjontaa. (Opetushallitus 2014, 289–292.)

Kirjastolaki (L 29.12.2016/1492) listaa yleisen kirjaston tehtäviksi kohdassa 6: ”tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin; ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa...” Nämä ovat sellaisia kirjaston tehtäviä ja palveluita, joiden avulla

kirjasto voi täydentää koulun mahdollisia puutteita liittyen koulukirjastojen kokoelmiin ja ajantasaisuuteen sekä pääsyyn eri tietokantojen ja aineistojen äärelle. Neljä viimeistä tehtävää vastaavat perusopetuksen uuden opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen sekä äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteisiin:

...edistää lukemista ja kirjallisuutta; tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistointiin; edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua (L 29.12.2016/1492).

4 KOULUN JA KIRJASTON YHTEISTYÖ

Koulun ja kirjaston yhteistyöllä on pitkät perinteet, mutta toimintatavat ja yhteistyön määrä vaihtelevat. Julkaisussa *Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja* (2014, 14) todetaan, että koulun ja kirjaston välisen yhteistyösopimuksen tekeminen sekä yhteyshenkilöistä sopiminen on tärkeää. Yhteistyötä vaikeuttamassa voivat olla opettajien tiukat aikataulut ja ensimmäisen kontaktin luominen. Yhteistyön vakiinnuttamisessa apuna voivat olla koulujen lukuvuosisuunnitelmat, joihin kirjasto voi antaa oman panoksensa tarjoamalla jonkinlaisen valmiin palvelupaketin, mutta jota voi myös tarvittaessa muokata koulun tarpeisiin sopivaksi. Perinteisesti kirjaston yhteistyökumppaneita ovat olleet äidinkielen opettajat, mutta kirjastolla on mahdollisuuksia osaamisensa ja aineistonsa puolesta toimia myös muiden oppiaineiden opetuksessa. (Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa 2014, 14–15.)

Heinosen (2011, 13–15) mukaan kirjaston kouluille tarjoamat peruspalvelut ovat tiedonhaku- ja tiedonhallintataitojen opetus, kirjastonkäytön opetus, aineiston esittely ja lukemaan innostaminen sekä aineistojen tarjoaminen ja koulukirjastojen tukeminen ammatillisesti. Muita yhteistyömuotoja voivat olla TET-harjoittelu, kirjailijavierailut, erilaiset lukukampanjat, näyttelyt sekä vanhempainiltojen järjestäminen. Hänen mielestään yhteistyö on molempia osapuolia hyödyttävä ja sitä on syytä kehittää jatkossakin.

4.1 Nuoret kirjaston asiakkaina

Perusta lapsen lukutaidolle sekä lukuharrastuksen kehittymiselle luodaan kotona jo alle kouluikässä ja sitä pyritään vahvistamaan koulussa esikoulusta lähtien aina peruskoulun päättymiseen asti. On totta, että jo pienenä lapsena syntynyt innostus lukemiseen edesauttaa sen säilymistä yläkouluikään tultaessa. Tämän pohjalta saattaa syntyä käsitys, että yläkoululaisia on enää vaikea houkuttaa lukuharrastuksen pariin jos he siihen mennessä eivät ole kirjoista innostuneet. Alameri-Sajaman (2007, 124) sanoin: ”Se, heräävätkö nuoren lukuhalut ja kiinnostus kirjallisuuteen, on paljolti riippuvainen innostavasta opettajasta ja ympäristöstä. Sanotaanhan, että paras esimerkki lukevalle lapselle, on lukeva aikuinen”. Kyseisessä ikäryhmässä on

kouluilla ja kirjastoilla haastetta ja juuri sen takia kirjastoyhteistyöhön yläkoulujen kanssa on syytä panostaa.

Raisa Alameri-Sajama (2007, 9–13) kirjoittaa, että nuoret nähdään kirjaston asiakaina usein ongelmallisina, jopa maanvaivana ja heitä ei huomioida asiakasryhmänä yhtä lailla kuin lapsia ja aikuisia. Hän osoittaa, että juuri koulun ja kirjaston yhteistyö katsotaan sopivaksi kontaktiksi nuorten ja kirjaston välillä. Vapaa-ajallaan heidän koetaan kirjastossa lähinnä häiriköivän muita asiakkaita. Nuorille kirjasto on kuitenkin paikka, jossa on turvallista viettää aikaa joko yksin tai kaveriporukassa. Heillä on yhtäläinen oikeus olla kirjastossa kuin muillakin ikäryhmillä. Nuorissa on myös ”ihanneasiakkaita”, jotka hakevat säännöllisesti uutta luettavaa.

Eeva Jäppinen (2007, 30–31) toteaa, että nuoristakin jokainen on oma persoonansa eikä heitä voi niputtaa yhtenäiseksi joukoksi. Hänen mukaansa nuori tulisi kohdata ymmärtävästi ja kunnioittavasti, jotta hän pystyy luottamaan siihen, että aikuinen on hänen puolellaan. Hankalankin nuoren käytös voi muuttua parempaan suuntaan.

4.2 Kirjastoyhteistyö yläkoulussa

4.2.1 Kirjastonkäytön opetus

Heinosen mukaan (2011, 14) yksi kirjastonkäytön opetuksen tavoitteista on positii-visen mielikuvan luominen kirjastosta; sitä voi pitää keinona markkinoida kirjastoa ja sen palveluita. Opetus voi olla luennon lisäksi muutakin: leikki, suunnistus, tietokilpailu. Tarkoitus on kuitenkin esitellä kirjaston palveluita ja kokoelmia sekä käydä läpi käyttösääntöjä tai tiedonhakua. (Heinonen 2011, 14.)

7–9-luokkalaisten kirjastonkäytön opetus on Heinosen (2011, 38) mielestä hyvä aloittaa kirjaston esittelyllä sekä kertaamalla alakoulussa käsitellyt asiat, kuten lainaaminen ja käyttösäännöt. Lisäksi käydään läpi luokituksia, kirjaston verkkopalveluita sekä aineistotietokantoja ja kerrataan tiedonhaun perusteita. Oppimistavoitteina yläkoulussa on kirjaston palveluiden tuntemisen lisäksi kirjastoluokituksen periaatteen ymmärtäminen, aineistotietokannan käytön hallitseminen ja tarvitsemansa aineiston löytäminen kirjastosta. (Heinonen 2011, 38.)

4.2.2 Tiedonhallintataidot

Marjukka Peltonen (2007, 129) kertoo kirjaston ja nuorten epäluuloista toistensa hakutaitoja kohtaan. Hänen mukaansa nuoria esimerkiksi saatetaan epäillä epäkriittisyydestä ja lähteiden yksipuolisuudesta, kirjastoa vanhentuneen tiedon tarjoamisesta tai asioiden turhasta monimutkaistamisesta.

Myös opettajilla voi olla vanhentuneita käsityksiä kirjastosta ja kirjastohenkilökunnan ammattitaidosta. Varsinkaan jos kokemusta kirjastoyhteistyöstä ei ole, niin välttämättä kirjaston koko kapasiteettia ei osata hyödyntää esimerkiksi tiedonhallintataitojen opetuksessa. Tärkeää olisikin saada opettajien vanhanaikaiset mielikuvat pölyisestä kirjavarastosta päivitettyä nykyaikaan, missä kirjasto on verkkotiedonhaun ja erilaisten verkkopalveluiden, kuten sosiaalisen median asiantuntija.

Tiedonhallintataitojen opetus sisältää muun muassa lähdekritiikkiä, tekijänoikeusasioita sekä viittauskäytäntöjä (Heinonen 2011, 15). Pirjo Sallmén (2009, 15) liittää tiedonhallintataidot mediakasvatukseen alaisuuteen. Hänen mukaansa tiedonhallintataidot tähtäävät informaatiolukutaitoon. Nykyään informaatiolukutaito korvataan monilukutaidon termillä. Termejä monilukutaito, mediakasvatus sekä tiedonhallinta käytetään joskus synonyymeina tai päällekkäisinä, mikä voi tehdä niiden sisäistämisestä ja käsittelemisestä vaikeaa. Ne kaikki voidaan kuitenkin nähdä osana monilukutaitoa.

Tiedonhaun opetus aloitetaan yleensä kolmannella luokalla. Tiedonhaun opetus on yksinkertaisuudessaan tiedon etsimistä kirjaston kokoelmista, tietokannoista tai internetistä. Yläkoulussa tiedonhaku valjastetaan tukemaan esitelmien ja kirjallisten töiden tekoa. Tavoitteena on oppia suunnittelemaan tiedonhankintaa ja tiedonlähteiden käyttöä omien tarpeiden mukaan sekä arvioimaan tiedonlähteiden luotettavuutta. (Heinonen 2011, 15, 41.) Peltonen (2007, 130) suosittelee tiedonhaun aloittamista Wikipediasta, koska sieltä tiedon löytää nopeasti. Ongelmalliseksi tämä voi osoittautua nuorten kohdalla siksi, että nuoret mielellään pitäytyvät siinä, mikä on helppoa ja nopeaa, eivätkä välttämättä viitsi jatkossakaan kiinnittää huomiota, saati opetella käyttämään muita (luotettavampia) aineistotietokantoja tai tiedonhaun välineitä.

Sallmén (2009, 16) nostaa esiin tiedonhaun opetuksen irrallisuuden suhteessa kouluopetukseen ja mahdollisuuden kirjaston tarjoamaan tiedonhaun opetukseen koulujen omissa oppimisympäristöissä, mitä kautta se voidaan liittää kaikkiin oppiaineisiin. Kirjaston integroitumiseen muidenkin aineiden kuin äidinkielen opetukseen pyritään yhä enemmän uuden opetussuunnitelman suomien mahdollisuuksien puitteissa, mm. monialaisia oppimiskokonaisuuksia hyödyntäen.

4.2.3 Monilukutaito ja mediakasvatus

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014, 22) mainitaan, että ”monilukutaito merkitsee taitoa hankkia, yhdistää, muokata, tuottaa, esittää ja arvioida tietoa eri muodoissa, eri ympäristöissä ja tilanteissa sekä erilaisten välineiden avulla.” Tuotettavat tai tulkittavat tekstit voivat olla muodoltaan esimerkiksi puhuttuja, kirjoitettuja, painettuja, digitaalisia tai audiovisuaalisia (Opetushallitus 2014, 22).

Kun puhutaan monilukutaidosta, niin kaiken perustana on lukutaito - taito lukea. Hyvän lukutaidon pohjalle voi lähteä rakentamaan esimerkiksi informaatiolukutaitoa, medialukutaitoa taikka pelilukutaitoa, jotka Sallmén (2009, 15–18) määrittelee mediakasvatuksen keskeisiksi alueiksi. Myös sosiaalisen median osaaminen kuuluu osaksi mediakasvatusta. Heinonen (2011, 7) näkee koulun ja kirjaston yhteisenä haasteena etsiä tapoja hyödyntää sosiaalisen median mahdollisuuksia. Hänen mielestään kirjaston ja koulun tulisi järjestää yhteistä mediakasvatuskoulutusta. Koulun ja kirjaston yhteistyö on Heinosen (2011, 17) mukaan kokonaisuudessaan toiminnaltaan media- ja lukutaitoja tukevaa. Kieltojen ja valvonnan sijaan kirjastojen tulisi mediakasvatuksessaan keskittyä medianhallintataitojen opettamiseen: vaikka nuoret käyttäisivät sujuvasti internetiä, heillä voi olla puutteita medialukutaidossa (Heinonen 2011, 17–18).

Mediakasvatuksen tueksi on verkossa saatavilla useita sivustoja, jotka tarjoavat ideoita, välineitä ja esimerkkejä mediakasvatuksen toteuttamiseksi. Yksi tällainen on Mediakasvatuskeskus Metkan verkkosivusto. Metka järjestää koulutusta ja seminaareja muun muassa kirjastoalan ammattilaisille ja opettajille sekä työpajoja lapsille ja nuorille. Metkan sivuilta löytyy myös oppimateriaaleja mediakasvatukseen.

Mediametkaa! -oppimateriaaleista osat 5 ja 6 on suunnattu kirjastoalan ammattilaisille. (Mediakasvatuskeskus Metka ry [viitattu 15.11.2017].) Suurin osa *Mediametkaa!* osa 5 ja osa 6 -oppimateriaalien tehtävistä on suunnattu 3–6 tai 7–12-vuotiaille lapsille, varsinaisesti yläkouluikaisille suunniteltua materiaalia ei löytynyt. Kaiken ikäisille soveltuvia tehtäviä oli vain yksi: *Mediajoulukalenteri*. Kuitenkin useita tehtävämateriaaleja olisi aiheensa puolesta mahdollista muokata myös nuorille sopiviksi, muun muassa *Kauhua ja jännitystä elokuvissa* (kauhugenreen tutustumista), *Videovinkataan*, *Piirretään sarjakuva!*, *Tiedä tai arvaa!* (tietovisa tiedonhaun oppimiseen), *Netin musapalvelut* jne. (*Mediametkaa!* osa 5 & *Mediametkaa!* osa 6 2012.)

Kirjavinkkaustakin voi pitää osana mediakasvatusta, kun siihen yhdistetään nykyaikaista tekniikkaa. KuMuKi-vinkkaus muodostuu sanoista kuva, musiikki ja kirja. Kirjavinkkaukseen yhdistetään audiovisuaalista materiaalia, mikä tekee vinkkauksesta elämyksellisempää. Severi Hirven (2012) mukaan KuMuKi-vinkkaus vetoaa erityisesti nuoriin, joilta hän onkin saanut innostavaa palautetta. Helsingissä KuMuKi-vinkkauksia on tehty yläkoululaisille vuodesta 2009. Kirjaan liitetty musiikki ja kuva-aineisto tai liikkuva kuva luovat tilaan halutunlaisen tunnelman sekä tekevät kirjasta houkuttelevan. (Hirvi 2012, 18–21.)

4.2.4 Lukemaan innostaminen

Lukutaito vaikuttaa niin lasten ja nuorten hyvinvointiin kuin myös osaamiseen ja koulumenestykseen. Suomalaisten nuorten lukutaito on laskusuunnassa ja tyttöjen ja poikien lukutaidoissa on selviä eroja tyttöjen eduksi. Koulujen ja kirjastojen on tärkeää panostaa lasten ja nuorten lukutaidon vahvistamiseen sekä lukuharrastuksen edistämiseen. (Lukuinto-opas 2015, 3.) Suomen kirjavinkkauksen uranuurtajan, Marja-Leena Mäkelän (1995, 30–31) mielestä aikuisten tavoite on kasvattaa lapsista ehjiä ihmisiä ja lukemisella on tärkeä osa ehjäksi kasvamisessa. Hän näkee kirjallisuuden vaikuttavan myönteisesti myös tunne-elämän käsittelyyn ja luovuuteen.

Kirjavinkkaus on lukemaan innostamisen vakiintunut muoto ja Heinosen (2011, 23) mukaan jopa yksi suosituimmista kirjaston tarjoamista palveluista kouluille. Mäkelän

(1995, 8) mukaan kirjavinkkaus on yksi tapa saada lapset ja nuoret lukemaan enemmän ja kirjastolainen ikään kuin toimii välikätenä lapsen ja kirjan välillä. Kirja esitellään kuulijoille niin kiinnostavalla tavalla, että lapsi/nuori haluaa lukea sen. Heinonen (2011, 24, 45) kertoo, että nykyään perinteisen vinkkauksen lisäksi tarjolla on muun muassa tietokirjavinkkausta, musiikkivinkkausta, draamavinkkausta sekä kuva-musiikki-kirjavinkkausta (KuMuKi). Vinkkauksen ongelmana on hänen mielestään sen valmistelun aikaavievyyys eikä kirjastolla ole aina riittäviä resursseja tehdä vinkkauksia niin paljon kuin kouluilla olisi kysyntää. Heinonen (2011, 44–47) esittelee myös muita lukemaan innostamisen tapoja, jotka ovat muokattavissa eri ikäisten tarpeitten mukaan: tarinahetket ja runotuokiot, sadutus sekä lukupiirit.

Lukudiplomit ovat vakiintuneet osaksi koulun ja kirjaston yhteistyötä. Kuitenkaan jokaisessa kirjastossa ei välttämättä ole laadittu lukudiplomia 7–9-luokkalaisille. Heinosen (2011, 26) mukaan tavallisesti kirjasto tarjoaa kirjalistat kouluille ja valikoima pyritään pitämään monipuolisena. Usein luettuihin kirjoihin liitetään myös tehtäviä ja lopuksi diplomin suorittamisesta saa todistuksen ja kunniamaininnan (Heinonen 2011, 26).

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti yhdessä Oulun humanistisen tiedekunnan ja kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa vuosina 2012–2015 valtakunnallisen lukuinto-ohjelman, jossa on ollut mukana kirjastoja ja kouluja eri puolelta Suomea. Kohderyhmänä olivat 6–16-vuotiaat lapset ja nuoret, perheet, opettajat sekä kirjastoammattilaiset. Sen tuloksena on syntynyt Lukuinto-verkkosivusto ([viitattu 20.11.2017]) sekä *Lukuinto-opas* (2015), jotka sisältävät ohjelman aikana kokeiltuja toimintamenetelmiä ja vinkkejä lukutaidon kehittämiseen ja lukumotivaatioon sekä monilukutaitoon liittyen. (Lukuinto [viitattu 20.11.2017]). Lukuinto-ohjelman kantava tekijä on koulun ja kirjaston kiinteä yhteistyö (Lukuinto-opas 2015, 6).

4.3 Mikkelin esimerkki

Mikkelin kaupunginkirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelma (2015) pohjautuu vahvasti uuden opetussuunnitelman perusteisiin. Kirjastopolku-niminen suunnitelma korostaa kirjaston roolia monilukutaidon (sisältäen perus-, informaatio- ja medialukutaidon), tvt-taitojen sekä kirjastonkäytön opetuksessa. Äidinkielen lisäksi myös

muita aineita on otettu Kirjastopolussa aiempaa enemmän huomioon. Yhteistyövälineenä kirjaston ja koulun välillä toimii Kirjastopolkuvivusto, josta löytyy suunnitelman lisäksi muun muassa käytännön ohjeita opettajille, lisämateriaaleja, ajanvarausjärjestelmä vierailuihin, projekteihin ja vinkkauksiin sekä yhdyshenkilöiden yhteystiedot.

Suunnitelmassa on selkeästi määritelty tavoitteet ja toimintamuodot jokaisen luokka-asteen kohdalle. Toimintamuodot ovat jakautuneet tasaisesti niin, että noin joka toinen vuosi toteutetaan kirjastovierailu tai kirjavinkkaus, välivuosina syvennetään aiemmin opittuja taitoja sekä mahdollisesti vieraillaan kirjastossa opettajan johdolla. (Mikkelin kaupunginkirjasto-Etelä-Savon maakuntakirjasto 2015, 12–24.)

7-luokka:

- Kirjavinkkaus kirjastossa tai koululla sekä kirja-arvion/suosituksen tekeminen
- Mediakasvatustuokio
- Pääpaino lukemaan innostamisessa
- Lukudiplomi

8-luokka:

- Verkkomateriaalin tai kirjaston aineiston käyttäminen opiskelutehtävissä
- Vierailu kirjastossa opettajan johdolla
- Lukudiplomi

9-luokka:

- Ilmiöpohjaiseen oppimiseen liittyvä projekti tai äidinkielen tutkielma
- Tiedonhankinnan opetusta
- Kirjastovierailu
- Lukudiplomi

(Mikkelin kaupunginkirjasto-Etelä-Savon maakuntakirjasto 2015, liite 4.)

Yläkoululaisten lukudiplomi on uudistettu vuonna 2014. Suorittaa voi joka pronssidiplomin lukemalla kuusi itse valitsemaansa kirjaa; hopeadiplomin lukemalla kymmenen kirjaa, joista viisi kirjalistalta tai kultadiplomin lukemalla viisitoista kirjaa, joista yksi jokaisesta kirjalistan kategoriasta ja viisi omaavalintaista. Lukudiplomi sisältää kauno- ja tietokirjallisuutta sekä sarjakuvia ja lisäksi niihin liittyviä tehtäviä, joita yläkoululaisille ovat esimerkiksi kirja-arvostelu tai suullinen esitelmä. Muita mahdollisia yhteistyömuotoja ovat muun muassa Avoin lava, jossa voi esittää eri taiteenlajeja; koulutöiden näyttelyt tai nuorten tekemät aineistonäyttelyt; koululaisten pitämät tarinatuokiot, lukupiirit sekä erilaiset teemaviikot ja kampanjat. (Mikkelin kaupunginkirjasto-Etelä-Savon maakuntakirjasto 2015, 19.)

4.4 Suuntaviivoja IFLA:lta

IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) on kansainvälinen kirjastoalan järjestö sekä kirjasto- ja tietopalvelualan asiantuntijoiden äänitorvi maailmalla (IFLA [viitattu 21.11.2017]). IFLA:n raportissa *Guidelines for library services for young adults* ([viitattu 21.11.2017], 4–7) nuoriksi aikuisiksi määritellään 12–18-vuotiaat, joten ohjeiden voi katsoa koskevan myös yläkouluikäisiä. Raportissa kehoitetaan tekemään yhteistyötä nuorten kanssa kirjaston nuorten aikuisten palveluiden suunnittelussa. Muutamia raportissa suositeltuja nuorten aikuisten palvelumuotoja ovat muun muassa kirjavinkkaus ja tarinankerronta; keskusteluryhmät ja -kerhot; kirjailijoiden tai muiden julkisuuden henkilöiden vierailut; musiikki-, draama- ja taide-esitykset; yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa; työpajat sekä nuorten aikuisten omat tuotantoprojektit. Raportissa tuodaan ilmi myös yhteistyön tärkeys paikallisten eri tahojen kanssa, joista koulu mainitaan yhtenä tärkeimpänä kirjaston yhteistyökumppanina nuorten aikuisten palvelujen kohdalla.

Koulukirjastot eivät useinkaan ole Suomessa yhtä suuressa roolissa kuin ulkomailla (esimerkiksi Yhdysvalloissa) peruskoulun oppilaiden kirjaston käytössä verrattuna yleiseen kirjastoon ja sen yhteistyöhön koulujen kanssa. Näiden kahden eri mallin toiminnan taustalla on kuitenkin suurelta osin samat tavoitteet, kuten julkaisussa *IFLA School library guidelines* (2015, 38–44) mainittu sujuvan lukutaidon kehittymi-

nen ja innostus lukemiseen. Julkaisussa mainitut koulukirjaston ydintehtävät muodostavat samantapaisen tavoite- ja toimintaohjelman rungon kuin Suomen yleiset kirjastot suhteessa kouluysteistyöhön: lukutaito ja lukemaan innostaminen, media- ja informaatiolukutaito, oppimisprosessin hallinta/ongelmaperustainen oppiminen ja kriittinen ajattelu, informaatioteknologian ja teknologisten välineiden tarjoaminen ja käytössä opastaminen (verkkopalvelut, tietokannat ja ohjelmat) sekä ammatillinen tuki opettajille. Lisäksi koulukirjaston tehtäväksi IFLA:n julkaisussa mainitaan opettajien ammatillisen kehittymisen tukeminen esimerkiksi liittyen uusiin materiaaleihin ja teknologioihin, mihin toki yleinen kirjastokin vastaa tarvittaessa, mikäli opettajat hakeutuvat kirjastoon etsimään tukea ammatilliseen kehittymiseensä, mutta se ei ole kovin olennainen osa yleisen kirjaston ja koulun yhteistyöhön liittyen.

4.5 Kirjasto oppimisympäristönä

Perusopetuksen uudessa opetussuunnitelmassa mainitaan kirjastot osana koulun ulkopuolisia monimuotoisia oppimisympäristöjä. Lisäksi yhteistyö muun muassa kirjaston tai muiden toimijoiden kanssa ”lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee koulun kasvatustehtävää.” (Opetushallitus 2014, 29, 36.) On selvää, että kirjastolla on opetussuunnitelman mukaan paikkansa koulun opetusta tukevana oppimisympäristönä, mutta käytännössä sen hyödyntämisen tavoissa ja määrissä on vaihtelua. Varsinkin uuden opetussuunnitelman velvoittamissa monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa voi nähdä kirjaston tarjoamien tilojen mahdollisuudet oppimisympäristöinä. Sen sijaan, että työskennellään luokissa, opetusryhmän voi tuoda kirjastoon etsimään tietoa ja työstämään projekteja. Myös kirjaston henkilökuntaa voi pyytää esimerkiksi järjestämään oppimiskokonaisuuden aiheeseen liittyvää (tietokirja) vinkkausta tai apua tiedonhakuun. Oppilaita voi lisäksi kannustaa itsenäiseen työskentelyyn kirjaston tiloja ja aineistoja hyödyntäen.

Useassa koulussa on oppilaiden käytettävissä koulukirjasto, jota voi hyödyntää vaihtoehtoisena oppimisympäristönä. Pirjo Sinko (2000,16) tuo esiin yleisen kirjaston tarpeellisuuden koulukirjastojen rinnalla muun muassa oppilaiden kirjaston käytön ja tiedonhallintataitojen kehittämisessä koulukirjastojen puutteellisuuden vuoksi.

Puutteita hän näkee koulukirjastojen henkilökunnan tiedonhaun taidoissa (tai kirjastonhoitaja puuttuu kokonaan) sekä laitteistossa. Yleinen kirjasto voi tukea koulukirjaston mahdollisia puutteita tarjoamalla ajantasaista aineistoa, oppimistiloja ja nykyaikaisia teknologisia välineitä sekä asiantuntijuutta muun muassa tiedonhausta.

Oppimisympäristöt ovat tulevaisuudessa yhä enemmän myös virtuaalisia. Niiden toteuttamistavoista löytyy useita esimerkkejä *Lukuinto-oppaasta* (2015, 67). Tällä hetkellä on meneillään Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjaston ja Kempeleen kunnankirjaston AVI:n (Aluehallintovirasto) rahoitusta saanut hanke: *Viides tila -kirjastopalvelut virtuaaliympäristöissä*. Hankkeen kuvauksessa tuodaan esille, että sähköisten oppimisympäristöjen yleistyminen kouluissa edellyttää myös kirjastojen osaamisen päivittämistä, jotta kirjastotoimintaa ja mediakasvatusta kyettäisiin toteuttamaan yhä paremmin valmiuksin myös verkossa. Tavoitteena on tehdä Oulun kaupunginkirjaston verkkoympäristöön ”viides tila”, joka tarjoaisi esimerkiksi itseopiskelumateriaaleja, virtuaalista kirjavinkkausta, kirjastonkäytön opastusta tai tiedonhankinnan opetusta. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2017.) Keskenäisen Viides tila on jo nähtävillä Oulun kaupunginkirjaston Kirjastoreitti-verkkosivuilla, joka on kirjaston ja koulun virtuaalinen yhteistyökanava ja siis jo itsessään koulun ja kirjaston yhteinen oppimisympäristö. Hanketta pilotoidaan neljässä Oulun seudun lukiossa ja saatuja tietoja tullaan hyödyntämään muissakin ikäryhmissä. (Kirjastoreitti [viitattu 23.11.2017].)

4.6 Aiemmin tehty tutkimus

Koulun ja yleisen kirjaston yhteistyötä on tutkittu runsaasti, niin koulun kuin kirjastonkin näkökulmasta. Tutkimusta, joka keskittyisi ainoastaan yläkoulujen kirjastoyhteistyöhön, on tehty harvemmin. Uuden opetussuunnitelman näkökulmasta koulun ja kirjaston yhteistyöstä on tehty yksi opinnäytetyö Oulun ammattikorkeakoulussa vuonna 2016. (Theseus [viitattu 27.11.2017].) Anna-Maria Lintusen (2016) opinnäytetyössä *OPS2016: Perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle* haastattelu-

jen kohteena ovat opettajien sijaan kirjaston työntekijät. Tutkimukseen on sisällytetty sekä ala- että yläkoululaiset. Tutkimus on toteutettu tapaustutkimuksena ja aineiston analyysiin Lintunen on käyttänyt diskurssianalyysia (2016, 3).

Lintusen (2016, 27,31) saamien vastausten perusteella kirjastolla olisi annettavaa kaikkiin laaja-alaisen osaamisen alueisiin; monilukutaito nimettiin mieluisimmaksi, kun taas tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen haastavimmaksi osa-alueeksi. Monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteutuksissa kirjastolaisten tiedonhaun osaaminen nähtiin tärkeässä roolissa, mutta myös kirjaston tilat ja aineistot luovat monipuolisia mahdollisuuksia yhteistyölle. (Lintunen 2016, 38.)

Lintusen (2016, 47) tutkimuksesta selvisi, että tiivis yhteistyö edellyttää toimivaa tiedottamista kirjastoilta kouluille sekä yhteistyön osa-alueista sopimista paikallisissa opetussuunnitelmissa. Uudessa opetussuunnitelmassa nähtiin paljon mahdollisuuksia kirjaston ja koulun yhteistyölle, muun muassa monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa, mutta se edellyttäisi kirjaston osallistumista niiden suunnitteluvaiheeseen. Lintunen sai selville, ettei koulu osaa vielä hyödyntää kirjaston osaamista äidinkielen lisäksi muiden oppiaineiden kohdalla. Kävi myös ilmi, ettei kirjaston resurssit riitä vastaamaan kaikkiin laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin. Haasteita nähtiin niin työmäärään, ammatilliseen osaamiseen kuin taloudellisiin resursseihin liittyen. Lintusen johtopäätös on, että tiiviiseen ja pysyvään yhteistyöhön tarvitaan molempien osapuolten motivaatiota ja sitoutumista. Kirjaston puolesta innostusta, tietoa ja taitoja on tehdä yhteistyötä koulun kanssa laaja-alaisen osaamisalueiden sekä monialaisten oppimiskokonaisuuksien suhteen, mutta koulu ei vielä täysin tiedosta kirjaston potentiaalia varsinkaan muiden oppiaineiden kuin äidinkielen kohdalla. (Lintunen 2016, 47–49.)

Liisa Hopia (2014, 2) haastatteli kahtatoista Tampereen yläkoulujen äidinkielen ja kirjallisuuden opettajaa informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median pro gradu-tutkielmaansa *Opettajien käsitys koulun ja yleisen kirjaston yhteistyöstä*. Hopian tutkielma on temahaastattelun ja sisällönanalyysin keinoin toteutettu laadullinen tutkimus. Teoriassa on käytetty opetussuunnitelman perusteita vuodelta 2004, mutta myös uuteen opetussuunnitelmaan viitataan lyhyesti (Hopia 2014, 7). Vaikka tutkimuksessa kaikki haastatellut ovat yläkoulujen opettajia, ei Hopia perustele tätä

valintaa mitenkään. Teoriassa ei kuitenkaan paneuduta erityisesti yläkoulujen ja kirjaston yhteistyöhön, vaan aihetta käsitellään yleisesti. Tässä tapauksessa aiheellista olisi ollut lisätä informanttien joukkoon myös alakoulujen opettajia.

Tutkimuksessa tuli ilmi, että tiedonhaun opetus oli osa säännöllistä yhteistyötä 7- ja 9-luokkien kohdalla, mutta samanlaista systemaattista käytäntöä toivottiin myös kirjavinkkaukseen. Haasteena opettajat kokivat välimatkan sekä ajankäytölliset ongelmat ja pidettiin tärkeänä, että kirjasto markkinoi palveluitaan opettajille, ettei yhteistyö jäisi opettajien kiireisten aikataulujen jalkoihin. Myös nuorten heikko lukutaito ja vähäinen kiinnostus lukemiseen koettiin haasteena. Lukemaan innostamiseen opettajat toivoivat kirjastolta tukea houkuttelevan kirjallisuuden löytämisessä. Yhteydenpidon koulun ja kirjaston välillä tulisi opettajien mukaan olla helppoa, avointa ja joustavaa. Tutkimuksesta käy ilmi, että pääsääntöisesti opettajat suhtautuvat kirjastoon positiivisesti ja varsinkin tiedonhaun opetuksen hyödyllisyys opetuksen tukena nostettiin esiin. (Hopia 2014, 2, 43–44.)

5 TUTKIMUS

5.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyö oli toimeksianto Seinäjoen kaupunginkirjastolta ja tutkimus tehtiin avuksi uusien koulu yhteistyön keinojen ja toimintamenetelmien suunnitteluun tai nykyisten toimintamuotojen kehittämiseen. Tutkimuksen tavoite oli kartoittaa Seinäjoen yläkoulujen opettajien näkemyksiä ja toiveita kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle uuden opetussuunnitelman pohjalta. Tutkimuksessa selvitettiin, millaista yhteistyötä Seinäjoen kirjaston ja yläkoulujen välille toivotaan tai miten sitä voisi kehittää sekä tyytyväisyyttä nykyisiin yhteistyömuotoihin. Tutkimuksessa pyrittiin myös saamaan selville kirjastoa ei-käyttävien tai hyvin vähän käyttävien opettajien sekä erityisopettajien näkemyksiä. Tutkimus vastaa kysymyksiin, mikä on kirjaston rooli yläkouluissa uuden opetussuunnitelman myötä ja millaisia uusia haasteita tai mahdollisuuksia yhteistyöhön opetussuunnitelma antaa opettajien näkökulmasta.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen tutkimus ja teemahaastattelu. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on aristoteelisen perinteen mukaan ymmärtävää tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 27–28). Fenomenologis-hermeneuttisen perinteen mukaan tutkimuksella pyritään löytämään merkityksiä ja tulkitsemaan tutkittavia ilmiöitä tai kokemuksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–35). Kvalitatiivisen tutkimuksen päämäärä ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85).

Haastattelu on yksi yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Haastattelulla pyritään saamaan kaikki mahdollinen tieto tutkittavasta aiheesta. Sen etuna pidetään joustavuutta; haastattelutilanteessa voidaan tehdä tarkentavia kysymyksiä, vaihtaa kysymysten järjestystä ja minimoida väärinkäsitysten riski. Haastatteluun on mahdollista valita henkilöitä, jotka tietävät tutkittavasta aiheesta tai ovat jollakin tavalla tekemisissä tutkittavan ilmiön kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71–74.) Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 47) mukaan puolistrukturoidulle haastattelulle on useita erilaisia määritelmiä, mutta yhteinen tekijä niille kaikille on,

että haastattelussa on sekä valmiiksi jäsenneiltyjä, että vapaasti muunneltavia osia. Esimerkiksi kysymykset on ennalta määriteltä, mutta niiden sanamuodot vaihtelevat haastattelusta toiseen. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa tutkija voi valintansa mukaan joko edetä säännönmukaisesti, esittäen samat kysymykset samassa järjestyksessä tai tehdä vapaammin etenevän haastattelun. Tärkeää on, että haastattelun runko on muodostettu etukäteen valittujen, tutkimuksen kannalta keskeisten teemojen mukaan ja että kaikki teemat tulevat käsitellyiksi haastattelun aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Teemahaastattelussa keskeisintä ovat tutkittavien tekemät tulkinnat ja asioille luomansa merkitykset, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Haastattelu voidaan suorittaa yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 61) erottelevat ryhmähaastattelusta vielä kaksi alalajia: täsmäryhmähaastattelun sekä parihaastattelun. Yksilöhaastattelujen tekeminen on kuitenkin pääsääntöisesti yksinkertaisempaa ryhmähaastatteluun verrattuna, esimerkiksi haastattelujen purkuvaiheessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 63). Haastateltavien tarvittavaa määrää voi olla vaikea määrittellä, sillä se riippuu aina tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksesta. Liian pienestä joukosta yleistysten tekeminen on mahdotonta, kun taas liian suuresta aineistosta on hankala päästä syvällisiin tulkintoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 58.) Tuomi ja Sarajärvi (2009, 85) toteavat, että yleisesti ottaen opinnäytetöiden tai pro gradujen aineiston määrät laadullisessa tutkimuksessa ovat pieniä ja ratkaisevia tekijöitä tässä ovat muun muassa käytettävissä oleva aika ja raha.

Haastattelu on hyvä valinta silloin, kun ihmisiltä halutaan saada subjektiivisia näkemyksiä. Tällöin haastateltavalle annetaan tutkimuksessa aktiivinen rooli. Lisäksi, jos tiedetään, että vastaukset tulevat olemaan monitahoisia ja toisistaan ehkä huomattavasti poikkeavia, haastattelu on sopiva vaihtoehto. Haastattelussa on mahdollisuus lisäkysymyksillä syventää vastauksia ja saada selvennystä epäselviin kohtiin. Toisaalta, haastattelun onnistuminen vaatii haastattelijalta taitoa ohjailta keskustelua tilanteen mukaan. Muita haasteita menetelmässä on sen aikaavievuus haastattelujen sopimisesta aina litterointiin ja analysointiin saakka. Saadun aineiston analysointiin ei ole valmista mallia, mikä voi aiheuttaa ongelmia tulosten tulkinnan kohdalla. Haastattelussa täytyy ottaa huomioon mahdolliset inhimilliset virheet molempien osapuolten taholta, esimerkiksi haastateltava voi haastattelutilanteessa kokea

sosiaalista painetta vastata tietyllä tavalla. Useista haastatteluista voi myös kertyä kuluja haastattelijalle. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on sekä yleinen teoreettinen kehys, joka voi sisältää monenlaista tutkimusta, että yksittäinen analyysimetodi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysi on yksinkertaistettuna aineiston analyysimenetelmä, jonka avulla kerätty aineisto pyritään järjestämään ja tiivistämään sellaiseen selkeään muotoon, että siitä voidaan tehdä johtopäätöksiä ja etsiä merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104). Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee empiirisen aineiston tulkinnasta kohti ilmiön käsitteellistämistä. Aineiston käsittely etenee käytännössä pelkistämisestä ryhmittelyyn ja lopulta teoreettisten käsitteiden luomiseen. Lopulta käsitteiden yhdistelyn tuloksena saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–112.) Tässä opinnäytetyössä päädyttiin aineistolähtöiseen analyysiin, koska tutkimustuloksia ei ole tutkimuksen käytännönläheisen luonteen vuoksi syytä peilata mihinkään valmiiseen tieteelliseen teoriaan.

5.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää, koska se oli tutkimuksen tavoitteiden kannalta perusteltua. Tutkimuksessa ei pyritty tilastollisiin yleistyksiin, vaan haluttiin selvittää rajatun joukon, tässä tapauksessa Seinäjoen yläkoulujen opettajien, näkemyksiä tutkittavasta aiheesta eli yläkoulujen ja kirjaston yhteistyöstä. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu sen haastattelijalle asettamien vapauksien vuoksi, mitä tulee haastattelun rakenteeseen ja etenemiseen. Tutkimuksen tekijän ensikertalaisuuden huomioon ottaen katsottiin kuitenkin järkeväksi laatia selkeä kirjallinen haastattelurunko (liite 2), jossa on kirjattuna läpikäytävät teemat sekä valmiita kysymyksiä. Lisäksi haastateltaville annettiin haastattelun alussa täytettäväksi taustatietolomake (liite 1), sillä kirjallisen lomakkeen katsottiin olevan selkeämpi tapa kysyä tutkittavien perustiedot, kuin käyttämällä haastatteluaikaa tietojen kysymiseen suullisesti. Taustatietokysymyksien valinnassa otettiin huomioon niiden relevanttius suhteessa tutkittavaan ilmiöön; näin ollen esimerkiksi tutkittavien ikää tärkeämpi tieto oli työvuosien määrä opettajana.

Lisäksi koulukirjaston olemassaolo tai etäisyys lähimpään kirjastoon voivat olla merkittäviä tekijöitä haastateltavien antamien vastausten taustalla.

Haastattelupyynnöt kaikkien kuuden Seinäjoen alueen yläkoulun opettajille esitettiin sähköpostiviesteillä lokakuun ja joulukuun 2017 välisenä aikana, mitä kautta lopulliset haastateltavat valikoituivat. Tutkimuksen otos oli harkinnanvaraisesti valittu tutkimusjoukko ja valinnassa hyödynnettiin koulujen omaa tietoa haastatteluun parhaiten sopivista henkilöistä. Haastatteluihin toivottiin yläkoulujen opettajia, jotka olivat tehneet jollakin tavalla yhteistyötä kirjaston kanssa opettamansa aineen puolesta sekä opettajia, joilla kirjastoyhteistyötä työnsä puolesta oli erittäin vähän tai ei ollenkaan. Uuden opetussuunnitelman myötä mahdollinen yhteistyö on laajentunut äidinkielen opettajista myös muiden aineiden opettajiin ja tämä otettiin huomioon haastatteluiden kohteita valittaessa. Osa haastateltavista valikoitui niin sanotun lumipallo-otannan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 59) avulla. Teemahaastattelut suoritettiin viidessä Seinäjoen alueen yläkoulussa. Yhdestä koulusta haastatteluun suostuvia opettajia ei löytynyt tai heitä ei tavoitettu. Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina koulujen tiloissa loka-marraskuun 2017 aikana ja haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Yhteensä tiedonantajia oli kahdeksan. Pisin haastattelu oli kestoltaan 1 tunti 18 minuuttia, lyhyin 25 minuuttia.

Tutkimustyö eteni tammi-maaliskuun 2018 aikana haastatteluiden litterointiin sekä tulosten analysointiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä annettujen vastausten pohjalta. Litterointi suoritettiin ilman apuohjelmia kirjoittamalla haastattelunauhoitukset auki analyysin kannalta järkevää tarkkuutta noudattaen, mikä tarkoittaa osan täytesanoista pois jättämistä ja joidenkin lauseiden pelkistämistä. Kun kyseessä ei ole diskurssianalyysi, litterointia ei ole perusteltua kirjoittaa sanatarkasti, vaan lähestymistapa on asiapainotteinen, kuitenkin haastateltavien vastauksien sisältöä muuttamatta. Litteroinnin jälkeen vastauksista etsittiin ja korostettiin tutkimusongelman kannalta tärkeimmät lauseet ja alustavasti jaoteltiin ne värikoodeja käyttäen kolmeen ryhmään: opetussuunnitelma, koulun ja kirjaston yhteistyö sekä tarpeet ja haasteet. Tämän jälkeen vastaukset vielä ryhmiteltiin haastattelurungosta muodostettujen teemojen ja alateemojen alle tulosten jäsentelyn ja analysoinnin helpottamiseksi. Tutkimuksen tulososiossa haastateltaviin viitataan merkinnöillä H1-H8.

6 TULOKSET

Taustatiedot. Kahdeksasta informantista viisi oli äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia, kaksi käsityön ja/tai kuvataiteen opettajia sekä yksi erityisopettaja. Yksi äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja opetti lisäksi historiaa ja yhteiskuntaoppia. Vastaa- jista miehiä oli kaksi, naisia kuusi. Viisi haastatelluista kertoi olevansa aktiivisesti mukana kirjastoyhteistyössä. Työvuosia opettajana vastaajilla oli kertynyt vähimmil- lään 1,5 vuotta ja enimmillään 37 vuotta. Kolmella koululla viidestä ilmoitettiin olevan oma koulukirjasto, kahdella koululla ei ole. Koulukirjaston olemassaolo tai puuttumi- nen näkyi vastauksissa siinä, miten opettajat kokivat koululla olevan resursseja kir- jallisuuden tarjoamiseen oppilaille sekä kuinka tärkeänä he näkivät yleisen kirjaston tarjoaman aineiston. Esimerkiksi yksi vastaaja koulusta, jossa ei ole koulukirjastoa, kertoi, että on tällä hetkellä eniten kiitollinen poistokirjoista, joita on kirjastolta saa- nut. Koulun etäisyys lähimmästä yleisestä kirjastosta vaihteli 200 metristä 5 kilomet- riin. Välimatkalla oli vastauksissa vaikutusta mm. siihen, miten haasteelliseksi tai vaivattomaksi kirjastossa vierailu koettiin.

Vastaajista kuusi (H2, H3, H4, H5, H7, H8) ilmoitti käyttävänsä kirjaston palveluita työn ulkopuolella säännöllisesti. Kaksi ilmoitti pääasiassa ostavansa kirjoja (H1, H7). Kaikki muut paitsi yksi vastaajista (H6) koki kirjaston palveluiden olevan heille tuttuja.

6.1 Uusi opetussuunnitelma koulun ja kirjaston yhteistyössä

Haastatteluissa opettajilta kysyttiin uuden opetussuunnitelman huomioimisesta kou- lun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmassa sekä mahdollisuuksista ja haasteista, mitä opetussuunnitelma yhteistyölle asettaa. Lisäksi käytiin läpi kirjaston roolia monialai- sissa oppimiskokonaisuuksissa ja laaja-alaisessa osaamisessa, josta tarkemmin käsiteltiin monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Uusi opetussuunnitelma on koulun ja kirjaston yhteistyössä taustalla, vaikka sitä ei erikseen mainittaisi ja se on syytäkin ottaa huomioon (H1, H2, H6). Yksi opettaja (H1) konkretisoi kirjaston roolin näin: ”Meillä on jotenkin isoja sanoja siellä opetus-

suunnitelmassa ja jopa sellaista sanahelinää, mutta arjen työssä se kulminoituu siihen, että opettajalla pitää olla saatavilla riittävästi, kohtuullisella vaivannäöllä kirjoja”. Yksi vastaajista (H4) toi esille, että opetussuunnitelma pitäisi ottaa huomioon koulun ja kirjaston yhteistyössä, koska molemmat tahot pyrkivät siihen, että oppilaat lukisivat. Kaksi opettajaa (H1, H8) arvelivat, että 8-luokkalaisille tuleva lisätunti äidinkielen ja kirjallisuuteen tulee lisäämään myös kirjastoyhteistyötä.

Uudessa opetussuunnitelmassa oli opettajien näkökulmasta monenlaisia haasteita ja vastauksissa nousikin esille se, että monet asiat, muun muassa monialaiset oppimiskokonaisuudet ovat vielä niin uusia, ettei niitä ole vielä käytännössä ehditty tai osattu kovin paljon hyödyntää (H1, H2, H7). Yhtenä haasteena nousi esiin digitaalisuuden korostaminen. Nähtiin, että se vie rahaa kirjahankinnoilta (H1), se ei tue oppilaiden lukemisen lisääntymistä (H4) eikä koululla ole tarjota oppilaille riittävästi välineitä esim. tiedonhakuja varten (H7). Monialaisten oppimiskokonaisuuksien kohdalla kaksi opettajaa (H7, H8) mainitsi haasteelliseksi oppilaiden oppiainesidonnaisuuden, eli yläkoulun oppilaat eivät miellä oppiainerajoja ylittävää opiskelua ”kunnon kouluksi” (H8). Uuden opetussuunnitelman koettiin mahdollistavan vielä enemmän kirjastoa yhtenä oppimisympäristönä koulun ulkopuolella (H4, H6). Lisäksi aktiivista ja itsenäistä tiedonhakuja tuodaan uudessa opetussuunnitelmassa esille ja siihen perehdyttämisessä nähtiin kirjastolla olennainen rooli (H2, H3).

Laaja-alainen osaaminen ja kirjasto. Kysyttäessä laaja-alaisen osaamisen tärkeimmistä osa-alueista liittyen kirjastoon, seitsemän haastatelluista (H1, H2, H3, H6, H7, H8) mainitsi monilukutaidon, viisi vastaajaa (H1, H2, H5, H6, H7) nosti esiin kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun. Neljä vastaajaa (H1, H3, H7, H8) mainitsi itsestä huolehtimisen ja arjen taidot. Ääniä saivat myös työelämätaidot ja yrittäjyys (H1, H2), osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen (H1, H3), ajattelu ja oppimaan oppiminen (H2, H7, H8) sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (H2, H7). Informanteista kuusi (H1, H2, H3, H5, H6, H7) oli kuitenkin sitä mieltä, että kaikki osa-alueet liittyvät jollakin tavalla kirjastoon tai ne on mahdollista liittää siihen.

Kaksi haastatelluista (H1, H8) ei pystynyt sulkemaan mitään laaja-alaisen osaamisen aluetta pois tai asettamaan vähemmän tärkeäksi kirjaston kannalta. Yksi vastaaja (H2) näki vähiten kirjaston roolia itsestä huolehtimisella ja arjen taidoilla sen

käytännönläheisyyden vuoksi. Mainintoja vähäisestä roolista saivat myös työelämätaidot ja yrittäjyys sekä osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen (H3); vuorovaikutus ja ilmaisu (H7); tieto- ja viestintäteknologinen osaminen sekä monilukutaito, joka nähtiin kirjaston kannalta hankalana, koska vaikka kirjastolla on siitä tietoa, niin ei ole välttämättä antaa neuvoja, miten sitä voidaan hyödyntää (H5).

Haastatteluissa kysyttiin näkemystä opettajien tv-taidoista (tieto- ja viestintäteknologiset taidot) ja kuinka kirjasto voisi tukea niitä. Taidoissa nähtiin vaihtelua (H1, H7). Perustyökalut, joita käytetään koko ajan pysyvät hallussa (H1, H2). Yleisesti ottaen taidoissa oli kehitettävää, lähinnä uusien järjestelmien, työkalujen ja laitteiden omaksumisessa (H2). Myös opettajien ajanpuute nähtiin ongelmana (H7), ja tietoteknisten sovellusten tai ohjelmien käyttöönotto tulisi olla perusteltua ja linkittyä käytännön työhön (H8). Kaksi vastaajaa koki, että omassa koulussa taso on hyvä (H2) tai jopa parempi kuin keskimäärin opettajilla (H3). Kirjaston järjestämä koulutus tv-taidoista nähtiin tervetulleena ja tärkeänä (H1, H4). Koulutusta toivottiin esimerkiksi liikkuvan kuvan käsittelyyn (H1). Osaa mietitytti käytännön järjestelyt (H7) sekä se, onko kirjastolla tarpeeksi resursseja, että olisi mahdollista saada apua siihen (H2). Yksi ei kokenut lainkaan tarvetta kirjaston järjestämälle koulutukselle heidän koulussaan (H3).

Opettajilta kysyttiin kirjaston hyödyntämisestä monilukutaidon opetuksessa. Monilukutaito koettiin itsestäänselvytenä liittyen perinteiseen lukutaitoon (H1), mitä kautta myös kirjasto on selkeässä roolissa (H2, H6). Yksi informantti (H4) suhtautui muista poiketen monilukutaitoon sanana voimakkaan negatiivisesti ja hän koki, ettei se ole lainkaan uusi asia äidinkielessä, sillä erilaisten tekstien lukemista ja tulkitsemista on tehty aina. Hän ei myöskään nähnyt, että kirjastolla olisi mitään annettavaa monilukutaidon opetukseen. Aineistojen monipuolinen ja riittävä tarjonta nousi kirjaston tärkeimmäksi tehtäväksi liittyen monilukutaitoon (H1, H3, H7). Ehdotettiin myös teemapäiviä tai pajoja (H6), jonkinlaista tehtäväpakettia 7-luokkalaisille (H3) tai luentoa monilukutaitoa koskevasta tiedonhausta (H5), jonka kirjastohenkilökunta tulisi pitämään koululle.

Monialaiset oppimiskokonaisuudet ja kirjasto. Tässä osiossa tiedusteltiin kirjaston sisällyttämisestä muiden aineiden opetukseen ja kirjaston hyödyntämisestä monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa. Kaikki kahdeksan haastateltua olivat sitä mieltä, että kirjastoa voisi ja tulisi hyödyntää myös muiden aineiden kuin äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa. Kaksi vastaajista (H2, H8) oli sitä mieltä, että tietokirjallisuuden lisäksi myös kaunokirjallisuutta voisi käyttää muiden aineiden opetuksessa. Yksi opettaja (H4) mainitsi historian, biologian ja maantiedon esimerkkeinä oppiaineista, joihin kirjastoa voisi hyödyntää, mutta oli hieman epävarma matematiikan ja kotitalouden suhteen. Kuitenkin hän näki, että olisi hyvä tehdä kirjastoa tutuksi kaikissa oppiaineissa. Kaksi opettajaa (H5, H7) lähestyi asiaa tiedonhaun kautta, kirjastoaineistojen hakeminen sekä uudessa opetussuunnitelmassa painotettava itsenäinen tiedonhaku nähtiin yhdistävän kirjaston kaikkiin oppiaineisiin. Myös koulun ulkopuolisena opiskelutilana kirjasto soveltuisi muihin aineisiin (H3, H4, H6, H8) ja olisi tärkeää, että oppilaat huomaisivat, että kirjastossa voi käydä muidenkin kuin äidinkielen opettajan kanssa (H6, H8). Kirjaston aloitteellisuus nähtiin ratkaisevana tekijänä sille, kuinka paljon muut opettajat käyttävät kirjaston palveluita (H6): ”Itse toivoisin, että niitä mahdollisuuksia avattaisi sieltä kirjastolta päin meille opettajille, että sanottaisi suoraan mitä palveluita on ja mihin kaikkiin oppimiskokonaisuuksiin tai oppiaineisiin niitä voisi liittää”.

Mahdollisiksi haasteiksi nähtiin opettajien asenne kirjoja kohtaan vanhaa tietoa sisältävinä (H7) sekä se, että oppilaat valitsevat itse aiheen monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin liittyviin projekteihinsa, mutta silloinkin heitä voisi ohjata kirjastoon hakemaan tietoa ja kirjastossa olisi varauduttu auttamaan heitä (H4). Kirjastotyöntekijöiden asiantuntijuus koulutyöskentelyn apuna tuli esille kolmessa vastauksessa (H1, H3, H4). Ehdotuksia monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin tuli muun muassa lukemiseen ja monilukutaitoon liittyen (H8), teemaviikko tai taideprojekti yhteistyössä kirjaston kanssa (H6), kirjallisuusaihe etelä-pohjalaisesta näkökulmasta tai 9-luokkaisille rikosmysteeri, johon voisi liittää dekkarikirjallisuutta (H3). Ylipäätään oppiainerajat ylittävää ja projektiluontoista työskentelyä eri aineiden opettajien kesken kaivattiin lisää (H1, H6). Tutustumalla muiden aineiden töihin lisätään keskinäistä kunnioitusta ja saatetaan nähdä paremmin mahdollisuuksia yhteistyöhön (H1).

6.2 Yläkoulun ja kirjaston yhteistyön kehittäminen

Kysyttäessä tulisiko yläkouluun panostaa kirjastoyhteistyössä yhtä paljon kuin alakouluun, kaksi vastasi, että pitäisi pääpainon alakoulussa (H3) tai jo ennen kouluikää (H1), koska nähtiin, että varhaisessa vaiheessa kylvetty siemen kantaa hedelmää yläkouluun saakka. Viisi opettajaa (H2, H4, H6, H7, H8) oli sitä mieltä, että tulisi panostaa yhtä paljon tai ainakin lisätä nykyisestä. Yksi (H2) näki kuitenkin haasteena yläkoulun kiireisemmän aikataulun, jonka sisällä pitäisi käsitellä muitakin asioita. Yläkoululaisiin panostaminen oli yhden opettajan (H4) mielestä tärkeää, koska alakoulussa lasten vanhemmat ovat vielä kiinnostuneita lukemisesta. Kolme opettajaa (H6, H7, H8) näkivät yläkoululaisten kohdalla vaaran, että he katoavat kirjastoasiakkaina kokonaan, jos jatkumoa ei ylläpidetä. Yritystä tarvittaisiin enemmän, koska on paljon 7- ja 8-luokkalaisia, joilla ei ole ollut kirjastokorttia moneen vuoteen ja varsinkin ne, jotka eivät mene lukioon, ovat potentiaalisesti tulevia kirjaston ei-käyttäjiä (H7). Yksi vastaajista (H8) toteaa, että kirjan lukeminen kilpailee moneen houkuttelevamman vapaa-ajanviettotavan kanssa, joten ehdottomasti yläkoululaisia tulisi huomioida yhtä paljon kuin alakoululaisia.

Yhteistyö tällä hetkellä. Haastatteluissa selvitettiin tämän hetkisiä koulun ja kirjaston yhteistyömuotoja, opettajien tyytyväisyyttä yhteistyöhön sekä haasteita, jotka yhteistyötä ovat vaikeuttamassa. Säännöllisiä yläkoulun ja kirjaston yhteistyömuotoja olivat vastaajien mukaan 7-luokkalaisille tiedonhaun opetus (H1, H2, H4, H8), 8-luokkalaisille kirjavinkkaus/genrevinkkaus (H1, H4, H7, H8), kirjailijavierailut (H1, H2, H7), aihekohtaiset kirjapaketit (H1, H3), kirjastoauton vierailu koululla (H1, H3), kirjastovierailut ja kirjastoesittely (H2, H4, H7). Satunnaisemmiksi yhteistyömuodoiksi mainittiin kirjastoralli (H3), näyttelyt (H1, H5, H6), Suomi 100 -juhlavuoteen liittyvä kirjastoyhteistyö, poistokirjalahjoitukset (H1) sekä kirjavinkkaus erikoiskursilla (H4). Yksi (H2) mainitsi kirjavinkkauksen satunnaiseksi, koska ei olisi itse osannut pyytää sitä kirjastolta. Yhden opettajan (H6) kohdalla yhteistyötä kirjaston kanssa ei tällä hetkellä ollut ollenkaan, mutta kiinnostusta yhteistyöhön olisi ja kirjastolta toivottiin aloitteellisuutta ja innokkuutta yhteistyömuotojen kehittämiseen. Toisen vastaajan (H2) kokemus oli, että nykyisessä koulussa yhteistyötä on enemmän kuin edellisessä ja se toteutuu muutenkin kuin opettajan omasta aloitteesta, toimintamallit ovat myös vakiintuneemmat.

Koulun ja kirjaston yhteistyötä eniten haastavia elementtejä olivat pitkä välimatka koulun ja kirjaston välillä (H1, H2, H4), mikä asettaa koulut eriarvoiseen asemaan (H1) ja aiheuttaa ylimääräistä järjestelyä (H2); sekä aika, mikä osalla (H1, H4) liittyy siihen, että pitkien etäisyyksien päästä ei ehdi vierailemaan kirjastossa oppituntien aikana ja osalla (H6, H7) siihen, että kirjasto aukeaa liian myöhään. Kirjastoon kuitenkin pääsee yleensä myös aukioloaikojen ulkopuolella, jos erikseen pyytää, mutta kynnyks kirjastoväen ”vaivaamiseen” on korkea (H7). Mahdollisina haasteina koettiin myös kirjaston henkilökuntaresurssit ja kiinnostus yhteistyöhön (H6), budjetti, jossa tietokoneet ja muut digitaaliset laitteet menevät kirjojen edelle (H1, H4) sekä koulun henkilökunnan suhtautuminen kirjastoa kohtaan tai yleisesti koulun painotusalueet (H3).

Seinäjoen yläkoulujen opettajat löysivät runsaasti kehumisen aiheita kirjaston palveluista ja se koettiin pääosin mielekkäänä yhteistyökumppanina. Eräs heistä (H1) kertoi:

Olisi kauheaa, jos ei olisi kirjastoa tai se olisi maksullinen ja jos olisi pelkästään sähköisten välineiden varassa, ettei olisi fyysisistä kirjaa ollenkaan. Käännyn kirjaston puoleen monissa asioissa... Postilaitokseen on mennyt luottamus, mutta kirjastoon vielä luotan.

Usean vastaajan (H1, H2, H7) mielestä kirjastosta saa asiakaslähtöistä ja ystävällistä palvelua ja pääosin käytettyihin palveluihin ja yhteistyömuotoihin ollaan tyytyväisiä (H3, H4, H5, H6). Yksi informanteista (H7) kertoi, että koskaan ei tule sellaista oloa, että kirjastoon ei voisi tulla äänekkäänkin oppilasjoukon kanssa, vaan vastaanotto on aina ystävällinen. Palvelua sanottiin myös joustavaksi (H1) ja kommunikointia toimivaksi (H1, H2). Kolme vastaajaa (H1, H7, H8) oli sitä mieltä, että kirjasto tiedottaa tarpeeksi hyvin koululle, yhden (H3) mielestä saisi tiedottaa enemmänkin. Yksi opettaja (H5) kertoi, että hänen aineensa osalta kirjasto ei tiedota tarpeeksi ja yksi (H6) ei saa tällä hetkellä mitään tietoa kirjastolta, mutta toivoisi, että viestiä tulisi välillä muidenkin aineiden opettajille. Kirjavinkkaus nousi monien (H4, H7, H8) vastauksissa arvostetuksi ja kiitellyksi yhteistyömuodoksi, mutta myös kirjailijavierailut (H8), näyttelytilat (H6), kirjaston esittely (H4) ja poistokirjat (H1, H4) saivat kiitosta. Hyödyllisimmiksi palveluiksi nimettiin mm. kirjavalikoima (H7, H8) ja kirjakassit (H2, H3). Tiedonhaun opetuksessa nähtiin jonkin verran parantamisen varaa. Yksi vastaaja (H8) kertoi, että tiedonhaun opetukseen tehty uudistus tuli tarpeeseen ja koki

tiedonhaun kokonaisuutena vähän vaikeaksi. Toinen opettaja (H4) oli sitä mieltä, että 7-luokkalaiset hallitsevat jo tiedonhaun ja tämän takia tiedonhaun opetus oli ollut turhauttava kokemus. Hän myös koki opetuksen vanhanaikaisena, oppilaita oli liian iso ryhmä ja alussa oli liian pitkä esitys, johon oppilaat eivät jaksaneet keskittyä.

Lukemaan innostaminen. Nuoren lukuharrastuksen esteenä tai hankaloittajana voi olla erilaisia lukemiseen tai kirjoittamiseen liittyviä haasteita tai puutteita. Haasteita lukemaan innostamiselle asettaa myös jotkin ikäryhmään liittyvät ilmiöt tai käytäytymistavat. Näitä asioita käytiin haastatteluissa läpi ja opettajat olivat huomanneet yläkoululaisilla muun muassa lukutaidon, lukemisen ymmärtämisen ja kirjoittamisen huonontumista (H1, H2, H4). Myös yleistiedoissa oli puutteita aiempaa enemmän (H4, H5). Osa puhui tasoerojen kasvusta ja ääripäistymisestä, eli oppilaista erottuvat selkeästi ne todella hyvät ja todella heikot lukijat ja kirjoittajat (H2, H7, H8). Kaksi vastaajaa (H1, H7) toi esille sukupuolijakauman, pojat lukevat yhä vähemmän ja heidän voi olla vaikea myöntää heikkoja kielellisiä taitojaan. Yksi (H1) näki maa-hanmuuttajien tavoittamisen suurimpana haasteena. Ongelmat oppilailla näkyvät muun muassa abstraktin ajattelun puutteina (H1), sanavaraston köyhyytenä (H1, H2, H3, H8) ja tekstin tuottamisen vaikeutena (H1, H3, H4, H8). Sen sijaan nuoret ovat nykyään valmiimpia ilmaisemaan itseään suullisesti ja esiintymään (H1, H8). Yksi haastatelluista (H8) kertoi havainnoistaan 7-luokkalaisten kohdalla:

Ensimmäistä kertaa oli parempia ne suulliset versiot kuin ne, jotka saatiin paperille. Suullisessa ilmaisussa siellä oli kaikenlaisia käänteitä, mutta siinä vaiheessa, kun sitä on pitänyt ryhtyä kirjoittamaan, niin sieltä on sulanutkin moni sellainen asia pois, joka olisi tuonut siihen tekstiin vielä elävyyttä... Joka kertoo tästä ilmaisutapojen muutoksesta ja siitä mikä on luontevaa ja hallinnassa olevaa.

Se, onko kotona lapselle luettu, nähtiin suurella roolilla yläkoululaisten kielellisissä taidoissa tai niiden puutteissa (H1, H8). Yksi opettaja (H1) yhdisti lukemattomuuden ja heikot äidinkielen taidot syrjäytymiseen ja sosiaalisten erojen kasvuun, mikä tekee siitä koko yhteiskuntaa koskevan ongelman, johon kirjasto tai koulu ei yksin pysty vastaamaan.

Ikäryhmään liittyviä haasteita olivat muun muassa yläkouluikäisten lyhytnäköisyys ja hajamielisyys (H1), motivaatiota kirjastossa käymiseen ei välttämättä ole (H2, H6) ja luettavaksi saatetaan valita mahdollisimman ohut kirja, mikä voi olla esimerkiksi

alakoululaisille suunnattu (H2). Jos kirjasta on tehty elokuva, niin nuori katsoo sen mieluummin, kuin lukee kirjan (H7). Yksi vastaajista (H4) arveli, että teinille kirjasto-virkailijan lähestyminen voi olla vaikeaa ja toivoikin, että virkailija tarjoaisi nuorelle apua kirjan etsimisessä, sen sijaan, että käskisi katsomaan tietokoneelta. Toisen opettajan (H6) mielestä nuoria pitäisi huomioida ikäryhmään kuuluvalla tavalla ja markkinoida kirjaston tapahtumia kanavissa, joita nuoret käyttävät (esimerkiksi Instagram). Hän näki kirjaston myös tärkeänä tapakasvattajana, joka voi omassa ympäristössään opettaa nuorille, miten käyttäytyään asiallisesti ja kunnioitetaan muita asiakkaita. Se, että juoksemiseen ja liikaan meteliin puututaan, on hyvä asia (H6).

Opettajilta kysyttiin kirjaston roolista lukemaan innostamisessa. Lukudiplomi on yksi lukemaan innostamisen muoto, joka usein toteutetaan koulun ja kirjaston yhteistyönä. Vain yksi opettaja (H7) ilmoitti, että heillä on tällä hetkellä yläkoululaisille lukudiplomi, joka on aikanaan kirjaston kanssa yhteistyössä laadittu. Kaksi opettajaa (H1, H8) aikoi odottaa kirjaston/kaupungin lukudiplomin valmistumista ja yksi (H4) kertoi, että lukudiplomi ei ole innostanut yläkoululaisia toivotulla tavalla lukemaan, mutta oli kuitenkin valmis kokeilemaan. Aineistojen tarjoaminen (H1, H2, H3, H8) ja kirjavinkkaus (H1, H2, H4, H7) nimettiin tärkeiksi lukemaan innostamisen tavoiksi. Kirjastolta kaivattiin tarpeeksi valinnanvaraa (H3, H4), ikäryhmälle sopivaa (H2, H8) ja kiinnostavaa luettavaa (H2, H3, H8). Yksi opettaja (H2) totesi, että hänen oma tietämyksensä ei vielä riitä tarjoamaan kaikille oppilaille heidän mielenkiinnon kohteisiinsa tai tarpeisiinsa sopivaa lukemista, toisen (H8) mielestä joskus on vaikea määritellä, sopiiko jokin teos paremmin 7- vai 9-luokkalaiselle. Pidettiin myös tärkeänä, että vinkkauksissa olisi mukana selko- ja äänikirjoja niille, joille lukeminen on työlästä (H8): ”Mun mielestä se tarinan kokonaisuus ja sen tekstillä luodun maailman haltuunotto on silti tärkeämpää kuin se, että luenko kannesta kanteen jonkun romaanin vai en”. Kahden opettajan (H4, H7) mielestä kirjavinkkausta pitäisi olla yläkoulun kaikilla luokka-asteilla, toinen heistä (H4) toivoi 9-luokkalaisille erityisesti klassikkovinkkausta. Lisäksi hänen mukaansa se, että vinkkaaja on koulun ulkopuolinen henkilö, nostaa oppilaiden lukuintoa.

Kirjaston tulisi olla mukana nuorison oheisilmiöissä (esimerkiksi soturikissakerho ja fanfictionit) ja kehittää näiden ympärille jotakin toimintaa, tärkeitä ovat myös muut

nuorten tilaisuudet, peli- ja elokuvaillat ynnä muut. (H1). Toinen opettaja (H8) mainitsi, että toimintapainotteiset metodit tehoavat yläkoululaisiin. Yläkoululaisillekin voisi pitää kirjastossa lukupiiriä tai lukea ääneen satuja tai nuorten kirjoja, sillä koululla ei ole sellaiseen aikaa (H4). Yksi opettaja (H2) kaipasi luovaan kirjoittamiseen tai asiatekstien kirjoittamiseen liittyvää asiantuntija-apua kirjastolta. Yksi vastaaja (H3) toivoi, että koulu ja kirjasto voisi yhteistyössä kehittää jonkinlaista tukea erityisesti heikoille lukijoille. Kirjaston toivottiin olevan sellainen mukava ja helposti saavutettavissa oleva paikka, jonne ei pelottaisi mennä, mikä vastaajan mielestä lisäisi kirjaston käyttöastetta ja ehkä näin parantaisi nuoren lukutaitoa (H6). Yksi haastatelluista (H7) oli epävarma sen suhteen, miten kirjasto voisi auttaa lukemaan innostamisessa, koska nuoret, jotka eivät ole lukemisesta kiinnostuneet eivät mene kirjastoon.

Tiedonhallintataitojen opetus ja mediakasvatus. Opettajilta tiedusteltiin kirjaston roolia tiedonhallintataitojen opetuksessa ja oppilaiden tiedonhallintaan liittyvistä puutteista. Haastatteluissa tuli ilmi, että yläkoulun oppilaiden tiedonhallintataidoissa on kehitettävää. Se, että nuorilla ei välttämättä ole lähdekriittisyyttä toistui kahden opettajan vastauksissa (H1, H6). Toisaalta on luonnollista, ettei kyseinen ikäryhmä vielä ihan kaikkea hallitse, kuten yksi opettajista kertoi (H2):

Kyllä varmasti puutteita on ja nehan on asioita mitä opetellaan, enkä tiedä voiko yläkoululainen ihan täysin osatakaan vielä niitä asioita, kun kuitenkin puhutaan niin monimutkaisista jutuista...paljon asioita, mitä tiedonhankinnassa pitää ottaa huomioon, niin totta kai siellä on puutetta, mutta en ehkä koe sitä kauhean ongelmallisena tässä kohtaa. Tuntuu, että silloinkin, kun oppilas kopioi esitelmänsä suoraan Wikipediasta, niin kyllä se silloin tietää, että ei tässä oo kaikkia tiedonhaun yleviä periaatteita noudatettu, ei kysymys oo siitä, vaan enemmänkin laiskuudesta.

Wikipedian ja Googlen yksipuoliseen käyttöön tiedonhaussa viittasivat myös neljä muuta opettajaa (H4, H6, H7, H8). Ensimmäisen (H4) mukaan nuoret eivät viitsi etsiä tietoa kirjoista tai kirjastosta, koska sen löytää Googlestä ja Wikipediasta, johon luotetaan kuin ”jumalan sanaan”. Myös toisen (H6) vastaajan kokemus oli se, että kirjojen käyttäminen tiedonlähteenä on oppilaille hankalaa ja ehdottikin, että tiedonhakua voisi harjoitella joskus ilman internetiä. Hänen mukaansa opettajan pitää tiedonhaussa tehdä oppilaiden puolesta aika paljon yläkoulussa. Kaksi opettajaa

(H7, H8) katsoi, että oppilaiden tiedonhaku olisi hyvä laajentaa Googlen tai Wikipedian ulkopuolelle. Ehdotettiin, että kirjasto voisi ohjata oppilaiden tiedonhakuja enemmän tutkimukselliseen suuntaan, mikä kannustaisi heitä monipuolisempaan lähteiden käyttöön ja löydetyn tiedon pohjalta päättelyyn (H8). Keinona tähän voisi hänen mukaansa olla pelillistäminen, mutta helpolla tavalla.

Oppilaan oma-aloitteisessa tiedonhaussa nähtiin paljon kehitettävää ja se on osa-alue, jota tulisi painottaa, esimerkiksi kirjasto voisi tulla näyttämään tiedonhaun kautta oppilaille, kuinka paljon materiaalia verkossa on saatavilla sähköisenä (H5). Yksi haastatelluista (H1) nosti esiin myös maahanmuuttajat, joilta sujuu usein puhelimen ja sosiaalisen median käyttö, mutta esimerkiksi sanomalehti tai yleensä tiedonvälitys käsitteenä voi olla hukassa. Hän näki tiedonhaussa ja tiedon kriittisen arvioinnin ohjauksessa äidinkielen opettajan roolin kirjastoa tärkeämmäksi. Kirjaston tehtävä on olla taustalla tukemassa, tarjota aineistoja ja opastaa kirjaston käytössä (H1). Myös toinen vastaaja (H2) kertoi opettavansa mielellään itse tiedonhakuja oppilaille, koska kokee, että hänellä on siihen taitoja, mutta oli myös kiinnostunut näkemään, kuinka kirjastoammattilaiset lähestyvät asiaa. Eräs haastatelluista (H7) ei nähnyt kirjastolla mitään roolia tiedonhaun opetuksessa, vastuu on opettajilla. Esitelmien teossa hän kuitenkin ohjaa oppilaita kirjastoon kysymään apua. Yhdeltä opettajalta (H3) tuli ehdotus, että kirjastoautossa voisi järjestää jonkinlaisen kampanjan tiedonhakuunkin liittyen. Hän oli myös sitä mieltä, että tiedonhankintataitoja sisältyy kaikkiin oppiaineisiin ja koulun aktiivisuus voisi auttaa kirjastoa näkemään ja hyödyntämään omaa kapasiteettiaan. Tiedonhakutaitoja ja tietoon suhtautumista olisi syytä opettaa jo 6-luokalla yhden opettajan (H4) mielestä. Hänen mukaansa 7-luokkalaiset jo osaavat ne asiat ja heidän kohdallaan olisi syytä ehkä vain kertaamiseen.

Haastatteluissa haluttiin myös selvittää opettajien näkemys kirjaston roolista mediakasvatuksessa. Mediakasvatuksen kohdalla informanteilla oli selvästi enemmän epävarmuutta tai epätietoisuutta siitä, miten kirjastoa voisi hyödyntää. Kaksi opettajaa (H6, H7) kertoi, ettei heidän kohdallaan kirjastolla ole tällä hetkellä minkäänlaista roolia mediakasvatuksessa, mutta he näkivät sen kuitenkin mahdollisena tulevaisuudessa. Toinen (H7) ei ollut kokenut tarpeellisenä hyödyntää kirjastoa siinä, eikä

toisaalta tiennyt, onko kirjastolaisilla koulutusta tai mahdollisuuksia mediakasvatukseen. Yksi (H5) näki kirjaston roolin omista mediakasvatukseen liittyvistä palveluistaan tiedottavana kanavana, mutta tällä hetkellä kirjastosta ei tule tietoa koululle, että miten heitä voisi siinä hyödyntää. Hänkin mietti, pystyykö kirjasto tässä asiassa auttamaan, koska se vaatii informaatiotekniikkaa ja tietoa koulun tarpeista mediakasvatuksen suhteen. Yhden opettajan (H1) mielestä mediakasvatus ”hakee vielä paikkaansa”.

Yhteistyö voisi erään haastatellun (H2) mielestä olla mediakasvatuksen kohdalla samankaltaista kuin tiedonhaun opetuksessa, mutta ei osannut sitä tarkemmin eritellä. Elokuvat tulivat esille kolmessa (H4, H6, H7) vastauksessa. Ehdotettiin muun muassa kirjaston elokuvailtoihin osallistumista, johon tuotaisiin opetuksellista näkökulmaa esimerkiksi käymällä koulussa läpi elokuvan tulkintaa (H4). Yksi vastaajista (H8) tiesi, että kirjastolla on osaamista mediakasvatukseen liittyen ja keinoja voisivat olla mediaan liittyvä vierailija tai työpaja, mutta se ei saisi olla kovin iso kokonaisuus. Kaksi opettajaa (H3, H4) toi esiin oppilaiden tekemät videot ja elokuvat osana mediakasvatusta. Kirja-aiheisen videon voisi tehdä esimerkiksi YouTube-kanavaan ja samalla opettaa nuorille, minkälaista sisältöä sinne kannattaa tuottaa (H3).

Toiveet ja kehitysideat. Haastateltavat opettajat kertoivat omista toiveistaan, mitä heillä on koulun ja kirjaston yhteistyöhön liittyen. Aineistoihin liittyen toivottiin enemmän luokkasarjoja ja kirjallisuuden klassikoita (esimerkiksi Kalevala, Seitsemän veljestä, Astrid Lindgren, Minna Canth), joita tulisi olla aina saatavilla (H1) sekä uutuskirjoja sarjoina ja lisää selkokirjoja (H4). Myös elokuvaklassikoita kaivattiin saataville (H1). Luokkasarjoihin kaivattiin reaaliaikaisia saatavuustietoja, ettei niitä tarvitsisi alkaa erikseen kyselymään (H2). Yläkoululaisten lukudiplomi mainittiin myös yhtenä toiveena ja kirjailijavierailuista on tykätty niin paljon, että niitä haluttaisiin enemmän (H1). Eräs opettaja (H3) oli kuullut oppimistyylien testaamisesta toisen asteen opiskelijoilla ja ehdotti, että sitä voisi olla myös yläkoululaisille. Hän myös toivoi, että kirjasto jalkautuisi vielä enemmän kouluun ja oli erityisesti kiinnostunut kehittämään yhteistyötä heikkojen lukijoiden eteen. Yhden opettajan (H4) toivomus oli, että yläkoululaiset saisivat ensimmäisen kerran kirjastokorttinsa hukattuaan uusia sen ilmaiseksi, koska näki, että 3 euroa voi olla monelle nuorelle se kynnyksymys kortin hankkimisessa. Hän lisäksi toivoi, että elokuvailloista lähetettäisiin

opettajille hyvissä ajoin etukäteen sähköpostia, jossa kerrottaisiin, mikä elokuva kirjastossa näytetään, koska sitä ei voi julkisesti ilmoittaa. E-kirjojen mainostamista voisi myös lisätä, koska oppilaat lukevat yhä mieluummin perinteistä kirjaa (H4).

Yksi opettaja (H8) haluaisi, että löytyisi 8-luokkalaisille kaunokirjallisuuden lisäksi jokin toinenkin yhteistyömuoto ja 9-luokkalaisten kirjallisuuden opiskelussa kirjasto voisi näkyä jollakin tavalla konkreettisemmin. Toivottiin myös kirjaston esittelyä siitä näkökulmasta, mitä muuta kirjasto on kuin kirjojen lainaamista (H7) sekä mitä tarjontaa kirjastolta löytyy kuvataiteen osa-alueelta (H5). Tämän lisäksi kaivattiin selkeää tietoa näyttelytilojen saatavuudesta; kirjasto voisi esimerkiksi varata koulua varten tietyn kuukauden etukäteen, sillä nyt varausjonot näyttelyihin ovat pitkät (H5). Yhtä vastaajaa (H6) kiinnostaisi erityisesti historiaan ja kulttuuriin liittyvät yhteistyöprojektit sekä oppilaiden osallistaminen yhteistyömuotojen suunnittelussa:

Ehkä semmonen, että tehtäisi mielenkiintoisia juttuja ikäryhmälle sopivalla tasolla. Vähän tietysti voi olla jotain haasteita että voidaan kehittyä johonkin suuntaan, mutta ehkä eniten se, että jos kirjastolta suunnitellaan koulu yhteistyötä laajemminkin tai jotain uusia muotoja, niin voihan niitä oppilaitakin yrittää ottaa tavalla tai toisella siihen suunnitteluun mukaan, että minkälaisia projekteja voisi tehdä...Varmaan se auttaisi, jos heitä otettaisi suunnitteluun mukaan ja kirjasto hoitaisi vähintään sitä omaa rooliaan ja mielellään vielä motivoisi koulua, että lähdetekö mukaan tämmösiin juttuihin.

Erityisoppilaille toivottiin tehostetun tuen palveluita sekä Lukurallin tapaisia kampanjoita yläkouluikäisille sovellettuna, jotka innostaisivat lukemaan (H3). Kaksi opettajaa (H4, H8) oli sitä mieltä, ettei erityisoppilaita voi erottaa muusta ryhmästä, vaan esimerkiksi kirjavinkkaukseen tulisi sisällyttää heille soveltuvaa aineistoa, kuten selko- ja äänikirjoja. Kirjastolta toivottiin avustajaa erityisoppilaille, koska koululla ei ole kuin muutama ja opettajan huomio ei välttämättä riitä kaikille oppilaille, jos joukossa on erityistä tukea tarvitsevia (H5). Esteettömyys nähtiin hyvänä ja se, että joitakin tiloja olisi mahdollista rauhoittaa kirjastovierailuiden aikana. Toivottiin myös, että kirjaston asiakaspalvelijoilla olisi valmiuksia kohdata ja huomioida erilaisia kirjastossa kävijöitä. (H6.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Saatujen tuloksien perusteella voidaan todeta, että valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteet ovat, erikseen korostamattakin, koulun ja kirjaston yhteistyön taustalla ja tämä on järkevää ja perusteltua yhteistyön tavoitteiden yhteensovittamiseksi. Se, että molemmat tahot pitävät tavoitteenaan oppilaiden lukutaidon ja lukuharrastuksen kehittämistä, asettaa luonnollisen perustan yhteistyölle. Tutkimuksen tekohetkellä uusi opetussuunnitelma oli tullut voimaan vasta 7-luokkalaisille, joten konkreettista kokemusta tai tuntumaa sen vaikutuksista koulutyöhön, saati kirjastoyhteistyöhön ei haastatelluilla opettajilla vielä juurikaan ollut. Mahdollisesti kirjastoyhteistyö tulisi lisääntymään 8-luokkalaisilla äidinkielen ja kirjallisuuteen saadun lisätunnin vuoksi. Tässä olisi kirjastolla mahdollisuus tarjota yhteistyötä 8-luokkalaisten äidinkielen ja kirjallisuuden opettajille.

Laaja-alaisen osaamisen kärkikolmikko kirjastoyhteistyön näkökulmasta olivat monilukutaito, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä itsestä huolehtiminen ja arjen taidot. Suurin osa antoi ymmärtää, että kaikissa osa-alueissa on mahdollisia linkkejä kirjastoon. Monilukutaito nousi selkeästi osa-alueeksi, jossa kirjastolla on tärkeä rooli, ensisijaisesti aineistojen tarjoamisen kautta. Haasteena kirjastolla on tuoda esille oma osaamisena ja tarjoamansa palvelut, joita voisi hyödyntää vielä enemmän liittyen laaja-alaisiin kokonaisuuksiin. Välttämättä jokaisessa kirjastossakaan ei vielä osata täysin tiedostaa tai ottaa käyttöön sitä potentiaalia, mikä heillä olisi mahdollista hyödyntää koulun ja kirjaston yhteistyössä muun muassa laaja-alaisen osaamisen alueilla.

Opettajien tv-taitojen kouluttamisessa ei nähty kirjastolla merkittävää roolia, vaikka osa vastaajista osallistuisikin niihin mielellään. Yhtenä jarruttavana tekijänä tuntui olevan erilaisten koulutusten tarpeeksi suuri tarjonta nykyäänkin, joten aikaa kaikelle ei riitä. Tässä kohtaa tuli esille opettajien epätietoisuus kirjaston resursseista ja ammattitaidosta liittyen tieto- ja viestintäteknologisiin taitoihin. Kirjastohenkilökunnan tv-taidot ja varsinkin erilaisten laitteiden käyttötaidot ovat oletettavasti vaihtelevia riippuen muun muassa kirjastosta ja henkilön koulutustaustasta, mutta kirjastojen osaamista erilaisissa tietoteknisissä taidoissa hyödynnetään tällä hetkellä ainakin erilaisissa senioreille tai muille kohderyhmille suunnatuissa digiopastuksissa.

Myös lapsille ja nuorille suunnattu ohjelmoinnin opetus on lisääntynyt, joten tästä näkökulmasta kirjastolla voisi olla annettavaa tv-taitojenkin osalta.

Kaikki haastatellut opettajat suhtautuivat myönteisesti kirjaston sisällyttämiseen muihinkin oppiaineisiin äidinkielen ja kirjallisuuden lisäksi. Asiaa lähestyttiin aineistojen tarjoamisen, tiedonhaun ja ennen kaikkea koulun ulkopuolisen oppimisympäristön sekä sieltä tarjottavan asiantuntija-avun kautta. Asian edistämiseksi toivottiin kirjaston aloitteellisuutta eli selkeämpää viestittämistä eri aineenopettajien suuntaan kirjaston hyödyntämisen mahdollisuuksista. Tämä vaatisi kirjastolta perehtyneisyyttä opetussuunnitelman tavoitteisiin eri aineiden kohdalla, jos tavoitellaan sitä, että kirjastolla olisi tarjota valmiita palvelupaketteja koululle. Kirjasto voisi jossain määrin suunnitella ja ideoida palveluja, mitä se voisi tarjota eri aineiden opettajille, mutta mielekkäintä olisi varmasti suunnitella yhteistyö opettajien kanssa, koulun tarpeita kuunnellen.

Kirjallisuuteen, taiteeseen ja monilukutaitoon liittyviä aiheita monialaisiin kokonaisuuksiin ehdotettiin muutamia, mutta niissäkin kirjaston potentiaalia hyödyntääkseen koulun tulisi tehdä yhteistyötä kirjaston kanssa monialaisia oppimiskokonaisuuksia suunnitellessa. Näin kirjastossa tiedettäisiin, minkälainen kirjallisuusaiheinen tai muu kirjastoon liittyvä kokonaisuus koululla on minäkin lukuvuonna menossa ja pystyisi omalta osaltaan varautumaan siihen tai jopa kehittämään jonkinlaisen erikoispalvelun oppilaille. Sellainen voisi olla esimerkiksi aineistopaketti/lista sopivista aineistoista, pajatyöskentely, näyttely, tiedonhaun opastus, luento tai kirjailijavieras. Toisaalta kirjasto pystyy vastaamaan melkein minkä tahansa monialaisen aiheen vaatimiin tiedontarpeisiin sekä tarvittaessa järjestämään tiloja tai muita palveluita oppilaille.

Suurin osa opettajista kannatti yläkoululaisiin panostamista kirjastoyhteistyössä vähintään yhtä paljon kuin alakoululaisiin. Kirjaston ja koulun yhteisenä haasteena on saada nuoret pysymään kirjaston asiakkaina tai palaamaan asiakkaiksi (joidenkin kohdalla ehkä jopa alkamaan asiakkaiksi, jos kirjastossa ei ole lapsena käyty ollenkaan). Tärkein kysymys on, miten saada kirjasto houkuttelevaksi nuorelle ja tähän ei taida löytyä kaiken kattavaa vastausta. Aina on niitä lapsia, nuoria ja aikuisia, jotka eivät välitä kirjastossa käymisestä tai joita ei vain tavoiteta. Nykyaikana nuorten ajasta kilpailee monia harrastuksia lukemisen rinnalla. Joissakin näistä kirjasto

voi olla omalta osaltaan mukana, esim. järjestämällä musiikkiesityksiä ja tarjoamalla soittimia, toteuttamalla somekampanjoita ja luomalla mobiiliapplikaatioita. Kirjasto on hyvää vauhtia muuttumassa yhä monipuolisemmaksi tapahtumakeskukseksi ja varmasti nuoremmat sukupolvet muuttavat vähitellen mielikuvaansa kirjastosta nykyaikaa vastaavaksi, jossa kirjasto on muutakin, kuin lainaamista ja lukemista hiljaisuudessa. Kehitystä mahdollisesti hidastavat ne aikuiset, jotka vielä muistelevat kirjastoa sellaisena, kuin se heidän lapsuudessaan tai nuoruudessaan oli. Monet näistä aikuisista voivat siirtää ennakkoluuloaan kirjastosta lapsilleen.

Kirjaston palveluihin oltiin yleisesti ottaen tyytyväisiä, mutta tiedottamista muiden aineiden opettajille kaivattiin lisää ja tämä luonnollisesti lisääntyvän yhteistyön muidenkin aineiden osalta. Tiedonhaun opetus sai myös kritiikkiä ja tuntuma oli, että se koettiin vaikeasti lähestyttävänä ja vanhanaikaisena nykyisellään. Yhden opettajan kertomuksen perusteella voisi vetää johtopäätöksen, että tiedonhaun opetuksessa toimii parhaiten pieni oppilasryhmä, lyhyt alustus ja ikäryhmälle sopivat esimerkit. Taitotaso tulisi myös huomioida nykyistä paremmin, koska moni 7-luokkalainen osaa jo perustiedonhaun. Olisiko jopa syytä pohtia, ovatko 7-luokkalaisten oikea kohderyhmä vai pitäisikö tiedonhaun perusteet opettaa jo alakoulun viimeisellä luokalla? Ja olisiko syytä tehdä tiiviimpää suunnitteluyhteistyötä koulun kanssa tiedonhaun opetuksen kohdalla, jotta tarve ja palvelu saataisiin kohtaamaan paremmin?

Lukemisen lisäksi puolet vastaajista kertoi oppilailla olevan ongelmia tekstin tuottamisessa. Kirjoittamiseen liittyviä toimintamuotoja ja sanataidekasvatusta voisi kirjasto varmasti enemmänkin tarjota ja yksi opettajakin sitä toivoi. Toisaalta, kun nuoret nykyään ovat valmiimpia esiintymään ja puhumaan, niin kirjasto voisi tarttua tähän mahdollisuutena ja järjestää kirjoittamispaikkojen sijaan esimerkiksi Mikkelissäkin toteutettua avoin lava -tyyppistä toimintaa: runonlausuntaa, tarinankerrontaa, nuorten puheita, näytelmiä, improvisaatiota ja niin edelleen. "Vloggaaminen" eli videobloggaaminen on erittäin suosittu sosiaalisen median muoto ja siihen voisi olla hyvä päästä mukaan kirjastoissakin. Myös nuorille suunnatussa markkinoinnissa tulisi ottaa huomioon nuorten arkeen liittyvät kanavat. Nuorten kohdalla Facebookin ovat jo syrjäyttäneet monet muut sosiaalisen median välineet ja erityisesti videomuotoinen

viestintä. Nuoret kaipaavat mobiililaitteisiinsa reaaliaikaista, tiheästi vaihtuvaa ja lyhytkestoista sisältöä.

Lukemaan innostamisessa kirjastolta toivottiin monipuolista aineiston tarjontaa (jokaiselle jotakin) sekä ”täsmäratkaisuja” nuoren mielenkiinnon kohteen tai erityistarpeen mukaan (selko- ja äänikirjat). Monipuolisuus tulisi näkyä myös kirjavinkkauksissa. Pojat nousivat nykyistä oletusta tukien tässäkin tutkimuksessa tyttöihin verrattuna haastavammaksi ryhmäksi tavoittaa, osittain heikomman lukutaidon ja osittain oman kiinnostuksensa vuoksi: pojille on vaikeampi löytää heitä kiinnostavaa luettavaa. Kirjastoissa tiedostetaan tämä ongelma ja sen ratkaisemiseen on syytäkin käyttää työtunteja. Pojille suunnatut kampanjat tulevat tarpeeseen ja heidän huomioiminen myös jokapäiväisessä kirjastotyössä on tärkeää.

Kirjavinkkaus on opettajien keskuudessa erittäin pidetty ja toimivaksi havaittu yhteistyömuoto. On paljolti kirjaston resursseista kiinni, pystytäänkö opettajien toiveisiin vastaamaan ja järjestämään kirjavinkkausta yläkoulun jokaiselle luokka-asteelle. Vinkkaus on selkeästi tärkeä yhteistyömuoto koululle ja siihen kannattaa panostaa niin paljon, kuin kirjastolla on rahkeita. Onko kirjaston mahdollista siirtää enemmän työvoimaa vinkkaukseen ilman, että muu kirjastotyö kärsii liikaa? Voisi myös miettiä, onko vinkkarin välttämätöntä olla kirjaston vakituinen työntekijä. Kirjaston ulkopuolelta varmasti löytyisi henkilöitä, jotka kirjaston opastuksella pystyisivät pitämään vinkkauksia ja tarjoamaan tällä tavalla lisätyövoimaa lukemaan innostamiseen. Kirjaston kannattaa hyödyntää mahdollisuuksien mukaan alan opiskelijoita ja harjoittelijoita, varsinkin, kun Seinäjoella on kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusta. Seinäjoen alueella on kuusi yläkoulua, joten kaikkien luokkien läpikäymiseen lukuvuoden aikana ei välttämättä ylimääräisellä miehitykselläkään kyetä, mutta ehkä ainakin muutama luokka enemmän, kuin tällä hetkellä.

Kirjaston ja koulun yhteisenä haasteena on tiedonhaun opetuksessa saada oppilaat näkemään Googlea ja Wikipediaa pidemmälle. Toisaalta on luonnollista ja ymmärrettävää, että nuori valitsee helpon ja nopean tiedonlähteen, eikä mielenkiinto tai keskittyminen vielä riitä perinpohjaiseen asioiden tutkimiseen tai vertailuun. Ehkä kirjastossa olisi hyvä keskittyä opettamaan vielä enemmän lähdekriittisyyttä ja tietoon suhtautumista, mutta ei niinkään jumittua siihen, minkä kanavan kautta tietoa

haetaan. Googleakin voi oppia käyttämään monipuolisesti ja saada sitä kautta laadukkaampia tuloksia. Se, että oppilaat saataisiin kiinnostumaan etsimänsä tiedon laadusta tai luotettavuudesta, voi olla joka tapauksessa haastavaa juurikin kyseen ikäkauteen liittyvien ominaisuuksien vuoksi. Osa opettajista ei kokenut kirjaston roolia kovin isona tiedonhaun opetuksessa kirjaston omien tiedonhakupalvelujen opettamisen lisäksi, mutta herää kysymys, tiedostavatko kaikki opettajat kirjaston ammattitaitoa tiedonhaun suhteen? Jos koulu ei näe kirjaston lisäarvoa tiedonhaun opetuksessa, niin tarvitaan vielä enemmän vaivannäköä ja viestintää koulun suuntaan siitä, että kirjastolla on tietoa ja taitoa myös kirjastoaineistojen ulkopuolisessa tiedonhaussa. Mediakasvatuksen osalta opettajat olivat epätietoisia kirjaston potentiaalista ja yhteistyötä ei tällä hetkellä ollut ollenkaan. Mahdollisina yhteistyömuotoina nousivat esiin elokuvat ja videon tekeminen. Kuten edellä on jo käynyt ilmi, videoiden kuvaaminen (esim. YouTubeen) voisi olla nuorille mielekäs työskentelymuoto.

Opettajien toiveet ja kehitysideat keskittyivät melko paljon yhteistyön yksityiskohtiin, mistä voi päätellä, että suuret linjat yläkoulun ja kirjaston yhteistyössä ovat kunnossa. Kehitettävää löytyisi kuitenkin monelta alueelta ja joskus pienetkin asiat voivat olla ratkaisevia sen suhteen, käytetäänkö kirjaston palveluita vai ei. Esimerkiksi se, että elokuvaillassa näytettävän elokuvan nimi saataisi koululle etukäteen tietoon, voisi edesauttaa nuorten lähtemistä kirjaston elokuvailtoihin. Samoin näyttelyjen varaamisen vaikeus voi karkottaa kuvataiteen opettajia ja kolmen euron maksu uudesta kirjastokortista harmittaa joitakin nuoria niin paljon, ettei korttia tule hankittua. Jokaista toivetta ei välttämättä pystytä täyttämään, mutta jo yhden asian toteuttaminen tai epäkohdan poistaminen voi avata ovia uusille yhteistyömuodoille ja nuorille asiakkaille. Kaiken kaikkiaan vastauksista kävi ilmi, että haastatellut yläkoulun opettajat suhtautuivat positiivisesti kirjastoon yhteistyökumppanina ja yhteistyötä kaivattiin lisää, niin olemassa olevia kuin uusiakin muotoja.

8 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa oli tavoitteena saada selville Seinäjoen yläkoulujen opettajien näkemyksiä ja toiveita koulun ja kirjaston välisestä yhteistyöstä ja millä tavalla uusi opetussuunnitelma siihen tulee vaikuttamaan. Tutkimusongelmaan saatiin hyvin vastauksia. Tutkimusjoukko oli suhteellisen pieni (8), mutta kyseessä olevaan laadulliseen tutkimukseen riittävä. Tutkimusjoukko ei ollut täydellinen, koska haastattelu jäi suorittamatta yhdessä Seinäjoen alueen kuudesta yläkoulusta. Kyseisestä koulusta ei usean yrityksen jälkeenkään vastattu sähköpostilla lähetettyihin haastattelupyyntöihin tai haastattelusta kieltäytyttiin. Haastattelussa tutkimusjoukossa oli opettajille kertyneiden työvuosien osalta laaja variaatio, mikä oli positiivista. Suurin osa vastaajista oli naisia (6/8), eli sukupuolijakauma olisi voinut olla parempi. Lisäksi tutkimuksen tarkoitusta olisi palvellut paremmin, jos vastaajissa olisi ollut enemmän kuin kolme (kuvataide/käsityö, erityisopettaja) muiden aineiden, kuin äidinkielen ja kirjallisuuden opettajia ja nämä olisivat opettaneet laajemmin eri aineita. Myös erityisopettajia olisi voinut olla useampia. Tällöin äidinkielen ja kirjallisuuden opettajille sekä muiden aineiden opettajille olisi voinut laatia erilliset teemahaastattelurungot, joissa painotus olisi ollut hieman erilainen.

Käytettyä haastattelurunkoa olisi voinut jäsenellä vielä tarkemmin ja joiltakin osin haastattelun teemat olivat ehkä tutkimusongelman kannalta liian laajoja. Esimerkiksi olisi voinut pohtia, onko haastatteluissa tutkimusongelman kannalta tarpeellista kysyä oppilaiden taitojen puutteista eri osa-alueilla. Teemoja supistamalla haastatteluissa olisi voinut syventyä tarkemmin tiettyihin kysymyksiin, esim. laaja-alaisen osaamisen eri kokonaisuuksiin. Opettajien vastaamista kysymyksiin olisi saattanut helpottaa, jos haastattelurunko olisi lähetetty haastateltaville etukäteen, sillä ainakin yksi vastaajista totesi, ettei ollut osannut varautua esitettyihin kysymyksiin. Haastattelut erosivat käytännössä jonkin verran toisistaan sen suhteen, mitä aiheita niissä käsiteltiin, esimerkiksi taideaineiden opettajilta ei kysytty lukemaan innostamisesta. Joidenkin kysymysten kohdalla olisi ollut tarvetta esittää vielä lisäkysymyksiä tai pyytää vastaukseen tarkennusta, koska haastateltava saattoi ymmärtää kysymyksen eri tavalla tai vastauksessa oli muuten epäselvyyttä ja sitä oli näin ollen vaikea tulkita analyysivaiheessa.

Verrattaessa tätä tutkimusta aiemmin tässä työssä käsiteltyihin Lintusen (2016) ja Hopian (2014) opinnäytetöihin, voidaan todeta, että saadut tulokset ovat tässä tutkimuksessa monelta osin niiden kanssa yhteneväisiä tai saman suuntaisia. Monilukutaito nousi myös Lintusen (2016) tutkimuksessa tärkeimmäksi laaja-alaisen osaamisen alueeksi kirjaston näkökulmasta, mutta mahdollisuuksia nähtiin kaikissa laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksissa. Myös tiedottamisen tärkeys kirjastolta koululle korostui Lintusen (2016) ja Hopian (2014) tutkimusten tuloksissa, kuten myös tässä tutkimuksessa. Myös Lintunen (2016) tuli siihen tulokseen, että kirjaston tulisi tehdä yhteistyötä koulujen kanssa jo suunnitteluvaiheessa, jotta se voisi parhaiten päästä mukaan esim. monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin. Tämän, niin kuin Lintusenkin (2016) tutkimuksen pohjalta voidaan päätellä, ettei kouluissa vielä osata nähdä kirjaston potentiaalia kaikissa opetussuunnitelmassa mainituissa osaamisalueissa, joista kirjastolla kuitenkin olisi tietoa ja osaamista tarjottavana. Kouluilla saatetaan edelleen nähdä kirjaston osaamisalue kapeasti vain äidinkieleen ja kirjallisuuteen kuuluvana. Hopian (2014) ja tämän tutkimuksen pohjalta voi päätellä, että opettajat kokevat kirjastoyhteistyössä melko samanlaisia haasteita paikkakunnasta tai koulusta riippumatta, liittyen mm. välimatkoihin ja ajankäyttöön. Nuorten kohdalla taas lukemaan houkutteleva aineiston löytäminen nähtiin asioina, joihin kirjaston tukea kaivattiin, kuten myös tässä tutkimuksessa kävi ilmi.

Näitä kolmea tutkimusta vertaillen voidaan huomata, että mitään kovin yllättäviä tuloksia tämä tutkimus ei tuottanut, vaan ne toteuttavat sitä jatkumoa, mitä näissä vertailukohteissa on tullut jo ilmi. Kuitenkin, tämän tapaiset tutkimukset ovat arvokasta tietoa paikallisesti sille kirjastolle, jolta opinnäytetyö on saatu toimeksiantona. Tulokset tulevat käyttöön juuri sen hetkiseen tarpeeseen, jonkin yksittäisen alueen, tässä tapauksessa Seinäjoen kirjaston, kouluyhteistyön kehittämiseksi. Tuloksista voi olla apua myös muille kirjastoille, jotka eivät ole teettäneet omaa tutkimusta, mutta ovat kiinnostuneita yleensä yläkoulujen näkemyksistä yhteistyöstä tai uuden opetussuunnitelman tuomista mahdollisuuksista ja haasteista. Tämä opinnäytetyö käsittelee kirjastoyhteistyötä yläkoulujen näkökulmasta, keskittyen muita tutkimuksia tarkemmin kyseisen ikäryhmän ominaisuuksiin, tarpeisiin ja haasteisiin. Lisäksi tämä opinnäytetyö tehtiin muutosvaiheessa, jolloin koulujen uusi opetussuunnitelma

oli vasta otettu käyttöön yläkouluissa. Tämän murroskohdan tutkimusta voidaan jatkossa hyödyntää, kun uusi opetussuunnitelma on jo ollut pitempään käytössä ja koulun ja kirjaston yhteistyö on kehittynyt sen mukana eteenpäin.

LÄHTEET

- Alameri-Sajama, R. 2007. Nuorten kirjahyllyt. Kirjaston murtovesikokoelma. Teoksessa: R. Alameri-Sajama (toim.) Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ.
- Alameri-Sajama, R. 2007. Tervetuloa sitten aikuisina! Nuoret kirjaston asiakkaina. Teoksessa: R. Alameri-Sajama (toim.) Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ.
- Google Maps. 2017. [Verkkosivusto]. Google. [Viitattu 8.9.2017]. Saatavana: <https://www.google.fi/maps/@64.8929581,26.0218001,5z?hl=fi>
- Guidelines for library services for young adults. Ei päiväystä. IFLA professional report. [Verkkojulkaisu]. International federation of library associations and institutions. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf>
- Heikkilä, M. 2017. Tilastojen kertomaa – vuosi 2016 Seinäjoen kirjastopalveluissa. Toimintakertomus 2016. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. [Viitattu 8.4.2017]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2017/03/Toimintakertomus-2016.pdf>
- Heinonen, A. 2011. Kirjastokasvatusta ja mediakasvatusta: katsaus kirjaston ja koulun yhteistyöhön. [Verkkojulkaisu.] Helsinki: Suomen kirjastoseura. Saatavana: https://laatuakirjastoon.wikispaces.com/file/view/Kirjastokasvatusta_+ja_mediakasvatusta.pdf
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki university press.
- Hirvi, S. 2012. KuMuKi-vinkkaus. Julkaisussa: Mediakasvatuskeskus Metka ry. Mediametkaa! osa 6: kirjasto kutsuu mediaseikkailuun. 18–23. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://mediametka.fi/wp-content/uploads/2014/05/Mediametkaa6-netti01.pdf>
- Hopia, L. 2014. Opettajien käsitys koulun ja yleisen kirjaston yhteistyöstä. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö. Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Pro gradu -tutkielma. Saatavana: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95758/GRADU-1403178768.pdf?sequence=1>
- IFLA. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. International federation of library associations and institutions. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://www.ifla.org/>

- IFLA School library guidelines. 2015. 2nd revised edition. [Verkkojulkaisu]. International federation of library associations and institutions. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>
- Jäppinen, E. 2007. Erilaisia kirjastonkäyttäjiä? Pointti on nuorten oma paikka. Teoksessa: R. Alameri-Sajama (toim.) Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ.
- Keskustakirjasto 2018. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Helsingin kaupunki. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://keskustakirjasto.fi/>
- Kirjastoreitti. Ei päiväystä. Oulun kaupunginkirjasto. [Verkkosivusto]. Oulun kaupunki. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://www.ouka.fi/oulu/kirjastoreitti/kirjastoreitti>
- Kulttuurikurkistus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 29.6.2017]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/kulttuurijaterveys/kulttuuri/kulttuurimatka/A35OBJn6T/Kulttuurikurkistus_esite.pdf
- Kulttuurimatka. Ei päiväystä. Seinäjoki. [Verkkosivu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 29.6.2017]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/kulttuuripalvelut/kulttuurimatka.html>
- Kunnari-lukudiplomi. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Opetushallitus. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://kunnarilukudiplomi.fi/>
- Kytöniemi, O. 2017. Seinäjoen kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma: Luonnos. [PDF-tiedosto]. Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto ja Seinäjoen peruskoulu. [Viitattu 2.11.2017]. Julkaisematon.
- L 29.12.2016/1492. Laki yleisistä kirjastoista.
- Lintunen, A. 2016. OPS 2016: Perusopetuksen tulevan opetussuunnitelman tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita yleisen kirjaston ja koulun väliselle yhteistyölle. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/113203/Lintunen_Anna-Maria.pdf?sequence=1
- Louhimo. 2017. Kulttuurimatka. [Verkkosivusto]. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://www.louhimo.com/kops/seinajoen-koulujen-kulttuurimatka/>

- Lukuinto. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://www.lukuinto.fi/etusivu.html>
- Lukuinto-opas: Lukumotivaatiota ja monilukutaitoa koulun ja kirjaston yhteistyönä. 2015. [Verkkojulkaisu]. Oulun yliopisto. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: http://www.lukuinto.fi/media/materiaalit/lukuinto_opas.pdf
- Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. 2014. [Verkkojulkaisu]. Suomen kirjastoseura. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20nettiss%2024%202%202014_0.pdf
- Mediakasvatuskeskus Metka ry. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://mediametka.fi/>
- Mediametkaa! osa 5: kirjasto kohtaa mediakulttuurin. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Mediakasvatuskeskus Metka ry. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://mediametka.fi/wp-content/uploads/2014/05/Mediametkaa5-netti01-1.pdf>
- Mediametkaa! osa 6: kirjasto kutsuu mediaseikkailuun. 2012. [Verkkojulkaisu]. Mediakasvatuskeskus Metka ry. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://mediametka.fi/wp-content/uploads/2014/05/Mediametkaa6-netti01.pdf>
- Mikkelin kaupunginkirjasto - Etelä-Savon maakuntakirjasto. 2015. Yhdessä lukutaitoja tukemassa: Mikkelin kaupunginkirjaston ja koulujen yhteistyösuunnitelma. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://kirjastopolkumikkeli.files.wordpress.com/2015/08/uusi-yhteistyc3b6suunnitelma-versio-2-1.pdf>
- Mäkelä, M-L. 1995. Kirjavinkkarikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Mäkinen-Laitila, S. 2017. Kirjailijan tapaaminen innostaa lukemaan. Julkaisussa: Toimintakertomus 2016. 9–10. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. [Viitattu 8.4.2017]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2017/03/Toimintakertomus-2016.pdf>
- Opetushallitus. 2016. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteet 2014. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Perusopetuksen opetussuunnitelma 2016. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitojakoulutus/alakoulut/zirRtfKZX/Seinajoki_-_Perusopetuksen_opetussuunnitelma_2016.pdf
- Sallmén, P. 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta? Teoksessa: S. Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ. 9–26.

- Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 8.4.2017]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/>
- Seinäjoen koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelma. 2011–2012. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto & Seinäjoen yleissivistävä koulu-laitos. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2015/03/Koulun-ja-kirjaston-yhteisty%C3%B6suunnitelma.pdf>
- Sinko, P. 2000. Mitä koulu odottaa kirjastolta? Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulu kirjastossa: Kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu. 15–29.
- Suomen yleisten kirjastojen tilastot. 2016. Seinäjoki. [Verkkosivu]. Kirjastot.fi. [Viitattu 8.4.2017]. Saatavana: <http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=323&years=2016&stats=1%2C33%2C100%2C101%2C104%2C107%2C108%2C109%2C110%2C111%2C112%2C115%2C183#results>
- Theseus. Ei päiväystä. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut. [Verkkosivusto]. Arene ry. [Viitattu 27.11.2017]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/>
- Tietoa Seinäjoesta. 2016. [Verkkosivu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 8.4.2017]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/seinajoenkaupunki/tietoaseinajoesta.html>
- Tietoa taskuun. 2016. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 8.4.2017]. Saatavana: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/seinajoenkaupunki/tietoaseinajoesta/vK7tJRXn/Tietoataskuun_2016.pdf
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Yleisten kirjastojen hankerekisteri. 2017. Viides tila: kirjastopalvelut virtuaaliympäristöissä. [Verkkosivu]. Kirjastot.fi. [Viitattu 6.2.2018]. Saatavana: <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/viides-tila-%E2%80%93kirjastopalvelut-virtuaaliymp%C3%A4rist%C3%B6iss%C3%A4>
- Ylistaron yläaste ja lukio: Vuosikertomus 2015–2016. 2016. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 8.9.2017]. Saatavana: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitajakoulutus/lukiokoulutus/ylistaronlukio/pmbwE9JFL/vuosikertomus_2015-2016.pdf
- Yläkoulujen kulttuurimatka. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 29.6.2017]. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/kulttuurijaterveys/kulttuuri/kulttuurimatka/KHTAVa0hP/KULTTUURIMATKA_2016-2017_ylakoulu.pdf

Yläkoulut. Ei päiväystä. Seinäjoki. [Verkkosivusto]. Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 10.4.2017]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/varhaiskasvatusjakoulutus/perusopetus/ylakoulut.html>

LIITTEET

Liite 1. Taustatietolomake

Liite 2. Haastattelurunko

LIITE 1. Taustatietolomake

Sukupuoli:

Koulu, jossa opetat:

Työvuosia opettajana:

Opetettavat aineet:

Onko koululla omaa koulukirjastoa:

Lähimmän yleisen kirjaston etäisyys koululta:

Oletko aktiivisesti mukana kirjastoyhteistyössä: kyllä ei

LIITE 2. Haastattelurunko

1. Suhde kirjastoon

- Käytätkö työsi ulkopuolella kirjaston palveluita/ovatko ne tuttuja
- mitä kirjaston palveluita käytät, kuinka usein
- Oletko tietoinen, mitä kaikkea muuta aineistoa kirjastolla on perinteisten kirjojen lisäksi (helppolukuiset, selkokirjat, äänikirjat, elokuvat, lehdet, musiikki, pelit, celia, e-kirjat ja e-äänikirjat)

2. Opetussuunnitelma

- Tulisiko uusi opetussuunnitelma ottaa huomioon koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelmassa ja miltä osin
- Mitä uusia mahdollisuuksia ops luo koulun ja kirjaston yhteistyölle
- Mitä haasteita ops asettaa yhteistyölle

Monialaiset oppimiskokonaisuudet

- Onko mielestäsi syytä sisällyttää kirjastoa muiden aineiden opetukseen äidinkielen ja kirjallisuuden lisäksi
- Miten voisit hyödyntää kirjaston palveluita esim. aineistoa, asiantuntijuutta, tiloja opettamasi aineen opetuksessa
- Miten kirjastoa voisi hyödyntää monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa

Laaja-alainen osaaminen

- Mitkä laaja-alaisen osaamisen alueet näet tärkeimpinä liittyen kirjastoon: ajattelu ja oppimaan oppiminen; kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu; itsestä huolehtiminen ja arjen taidot; monilukutaito; tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen; työelämätaidot ja yrittäjyys sekä osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen
- Missä osa-alueissa et näe kirjaston palveluista olevan hyötyä ollenkaan/hyötyä on vähiten

Tvt-taidot

- Mikä on käsityksesi opettajien tvt-taidoista, onko puutteita ja miltä osin
- Miten kirjasto voisi tukea siinä

Monilukutaito

- Voisiko kirjastosta olla hyötyä monilukutaitoon liittyvässä opetuksessa, millä tavalla

3. Koulun ja kirjaston yhteistyö

Käytännöt ja tiedottaminen

- Minkälaisia yhteistyömuotoja koulun ja kirjaston välillä on tällä hetkellä
- Oletko käyttänyt kirjaston palveluita opetuksen tukena
- Mitä palveluja olet käyttänyt säännöllisesti: lukemistosarjoja, kirjavink-kausta, kirjapaketteja, vierailuja kirjastoon, lukudiplomi, muuta
- Minkälaisessa muussa yhteistyössä olet ollut mukana kirjaston kanssa
- Kannustatko oppilaita kirjaston käyttämiseen opiskelussa
- Tiedottaako kirjasto tarpeeksi hyvin palveluistaan koululle

Tyytyväisyys ja toiveet

- Mihin palveluihin olet ollut tyytyväinen/mihin et, miksi
- Minkä yhteistyömuodon olet kokenut hyödyllisimmäksi
- Onko yhteistyö kirjaston kanssa mielestänne riittävää tällä hetkellä
- Minkälaista tukea kaipaisit kirjastolta opetukseen
- Mitä haasteita koet opettajana koulun ja kirjaston yhteistyössä
- Mikä saisi tekemään tiiviimpää yhteistyötä kirjaston kanssa
- Ei-käyttäjille: mikä seikat vaikuttaisivat siihen, että aloittaisit tekemään yhteistyötä kirjaston kanssa
- Mitä toiveita koulun ja kirjaston yhteistyön suhteen tulevaisuudessa

Lukemaan innostaminen

- Mikä on kirjaston rooli lukemaan innostamisessa
- Kirjavinkkaus

Tiedonhallintataidot

- Mikä on kirjaston rooli tiedonhallintataitojen opetuksessa
- Esitelmien teon tukena

Mediakasvatus

- Mikä on kirjaston rooli mediakasvatuksessa

4. Tarpeet ja haasteet

- Mitä tietojen tai taitojen puutteita olet huomannut 7-9 -luokkien oppilailla
 - Lukemisessa ja lukemisen ymmärtämisessä
 - Tiedonhankinnassa ja -käytössä
 - Tiedonlähteiden käytössä
 - Informaatiolukutaidossa
 - Esitelmien tai muiden asiatekstien tuottamisessa
 - Oikeinkirjoituksessa tai sanavarastossa
 - Luovassa kirjoittamisessa
 - Jossain muussa
 - Voisiko kirjasto tukea näitä alueita, miten
- Tärkeimmät asiat, missä kirjasto voisi tukea yläkoululaisten opetusta
- Onko joitakin asioita, jotka tulisi ottaa paremmin huomioon yhteistyössä yläkoululaisten kanssa
- Tulisiko kirjastoyhteistyössä panostaa yläkoululaisiin yhtä paljon kuin alakoululaisiin
- Miten kirjasto voisi paremmin huomioida erityisoppilaat tai tukea heidän opetustaan

- Tulisiko erityisoppilaille järjestää kirjaston puolesta joitakin lisäpalveluja, mitä

5. Muuta

- Onko vielä jotakin, mitä haluaisit tuoda esille koskien yläkoulujen ja kirjaston yhteistyötä tai uutta opetussuunnitelmaa